

A Phenomenological Study of the Lived Experience of Borujerd Lak-speakers of Social Interactions After Facing the Spread of Corona

Abdolreza Navah

Associate Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

Karim Rezadoost

Associate Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

Saeed Moidfar

Associate Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

Narges Khoshkalam *

PhD student in Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran Ahvaz University, Ahvaz, Iran.

Abstract

The spread of Corona, with emphasis on social distancing, caused social interactions within ethnic contexts to undergo changes in terms of quantity and quality. Based on this, the current research is focused on the phenomenology of the lived experience of Borujerd city Lak-speakers of social interactions after facing the Corona outbreak. The current phenomenological research has used the Moustakas technique to analyze the data. The number of 16 samples was selected purposefully and until theoretical saturation, and the data was collected by in-depth interview method. Collaborative observation (10 field observations) was also used to collect more data. Based on the

* Corresponding Author: n-khoshkalam@stu.scu.ac.ir

How to Cite: Navah. A., Rezadoost. K., Moidfar. S., Khoshkalam. N. (2023). A Phenomenological Study of the Lived Experience of Borujerd Lak-speakers of Social Interactions After Facing the Spread of Corona, *Quarterly Journal of Social sciences*, 30(102), 143-188. DOI: 10.22054/qjss.2024.76908.2722

results of coding and field data analysis, the concept of "post-corona ethnic interaction" includes 8 main clusters, which are: 1) the opportunity to find human agency, 2) the socialization of interaction, 3) the continuity of ethnic members, 4) the digitalization of interaction, 5) the scientific-rationalization of the epistemic base of interaction, 6) the purposeful interaction, 7) the hyper-digitalization of interaction, and 8) the appearance of the role of inhuman agency. In general, the threat of Corona has acted as a shock that has provided the opportunity to express individuality for the members of the ethnic community of Lak tribe.

Keywords: Corona, Post-Corona, Social Interactions, Lak Tribe, Phenomenology.

1. Introduction

The Corona epidemic, with emphasis on social distancing, suspended the current routine of social interactions in the first step. Although this danger has been curbed to some extent, it seems that changes have occurred in social interactions within ethnic contexts. The Lak tribe living in Borujerd city, although before the corona epidemic, it had experienced some changes due to the cultural encounter with modernity, but still the face-to-face ethnic interactions were very important for its members, which seems to be during the confrontation with the corona virus, the quantity and quality of these interactions have undergone changes. Based on this, the current research is focused on the phenomenology of the lived experience of the Lak tribe of ethnic interactions after facing the outbreak of Corona.

Research Question

What is the lived experience of Borujerd city Lak-speakers of the transformation of their ethnic interactions after facing the danger of Corona?

2. Literature Review

Imani Jajarmi (2019) showed with a quick assessment that social distancing has challenged social solidarity. The results of Motamed Jahormi and Kaveh's research (2021) also showed that the reduction of direct interactions during the outbreak of Corona has had destructive effects on people's social capital. Some other researchers such as Mirzaei (2019), Kazemi (2019) and Sharaf-uddin (2021) have warned in quick assessments of the situation of the problem by sounding the alarm that the continuation of forced social isolation caused by facing the danger Corona will cause irreparable damage to social solidarity, but others such as Žižek (2021) and Davis (2019) believe that a kind of "solidarity in separation" due to the conditions caused by facing danger, which is definitely a new form of social interactions.

3. Methodology

In the current research, the phenomenological method with the Moustakas technique was used. The community studied in the present research included the Borujerd city Lak-speakers. The sampling method was purposeful, which means that the researcher deliberately went to those who had the lived experience of the phenomenon under

study. The process of sampling and data collection continued until theoretical saturation; That is, until no new data was obtained, and finally 16 samples were studied. The method of data collection was in-depth interview and 10 participatory observation. The resulting data have been analyzed using the Moustakas technique, in such a way that first meaningful units have been extracted from the expressions and descriptions of the participants. In the second stage, the descriptive narratives of the horizons are coded with special terms under the title of themes. Then, in the third stage, the themes or horizons arising from the interview data are presented in clustering classes, and in the fourth stage, coherent descriptions of these clusters are presented.

4. Results

Based on the results of coding and analysis, the concept of "post-corona social interaction" includes the following clusters: 1) based on digital literacy, 2) based on solidarity in separation, 3) based on planning, 4) based on human agency. 5) based on the ego of the relationship, 6) based on the knowledge of scientific-rational dialogue, 7) based on inhuman agency.

5. Conclusion

In general, facing the danger of Corona has caused the emergence of a new attitude towards the ethnic interactions between the members of the Lak tribe, and the nature of these interactions has been pushed more and more from the ethnicist state to the socialistic state, and with the approximate removal of racist elements. And based on its descent, the members of the tribe have witnessed more tolerance in their interactions. This tolerance is caused by the tendency to preserve individual values in parallel with collective values. Facing the danger of Corona has provided an opportunity to express individuality, an individuality that before facing Corona had no way but to disappear within ethnic relations. In addition to a research proposal to test the findings of the current research in future research, to recognize the inhumane factors in sociological analysis, and also to conduct ethnographic research in relation to the cultural consequences of exposure to danger. Corona in ethnic contexts (considering that the present research was a sociological research), the following practical suggestions are also presented: 1) Creating and strengthening media interaction platforms and providing easy and cheap access to these

platforms for Residents of areas with ethnic background, instead of filtering social networks and popular and user-friendly messengers, 2) Digital literacy and media literacy training for different age groups, especially the elderly, in order to be resilient. Empowering and empowering members of ethnic communities against risks that may threaten and disrupt social relations in the future, such as the risk of the spread of the corona virus, and 3) providing a platform for people to access scientific knowledge and up-to-date knowledge in the field the pattern of preventive social relations and interactions (protecting one's own health and that of others) in order to eliminate social fear caused by facing danger and rebuilding social ties and generally reintegrating society members based on new scientific knowledge.

مطالعه پدیدارشناسانه تجربه زیسته لک‌زبانان شهرستان بروجرد از تعاملات اجتماعی پس از مواجهه با شیوع کرونا

دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

عبدالرضا نواح

دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

کریم رضادوست

دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

سعید معیدفر

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

نرگس خوشکلام *

چکیده

شیوع کرونا با تأکید بر فاصله‌گیری اجتماعی سبب شد تعاملات اجتماعی درون بافت‌های قومی از لحاظ کمیت و کیفیت دستخوش تغییراتی گردد. بر همین اساس تحقیق حاضر بر پدیدارشناسی تجربه زیسته لک‌زبانان شهرستان بروجرد از تعاملات اجتماعی پس از مواجهه با شیوع کرونا متمرکز شده است. تحقیق پدیدارشناسی حاضر به منظور تحلیل داده‌ها از تکنیک مویستاکاس بهره برده است. تعداد ۱۶ نمونه به صورت هدفمند و تا اشباع نظری انتخاب شده و داده‌ها به روش مصاحبه عمیق گردآوری شده است. همچنین از ۱۰ مشاهده مشارکتی به منظور گردآوری داده‌های بیشتر استفاده شده است. بر اساس نتایج کدگذاری و تحلیل داده‌های میدانی، مفهوم «تعامل قومی پسا کرونا» شامل ۸ خوشه‌ی اصلی است که عبارت‌اند از: (۱) مجال یافتن عاملیت انسانی، (۲) اجتماعی شدن تعامل، (۳) پیوسته شدن اعضای قوم، (۴) بابرنامه شدن تعامل، (۵) علمی عقلانی شدن بنیان معرفتی تعامل، (۶)

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری رشته جامعه‌شناسی نرگس خوشکلام دانشگاه شهید چمران اهواز است.

* نویسنده مسئول: n-khoshkalam@stu.scu.ac.ir

مطالعه پدیدارشناسانه تجربه زیسته لک‌زبانان شهرستان بروجرد از تعاملات...؛ نواح و همکاران | ۱۴۹

غایتمند شدن تعامل، ۷) بیش‌دیجیتالی شدن تعامل، و ۸) نمود یافتن نقش عاملیت ناانسانی. به‌طور کلی مخاطره کرونا به مانند شوکی عمل کرده که فرصت ابراز فردیت را برای اعضای جامعه قومی لک فراهم آورده است.

کلیدواژه‌ها: کرونا، پساکرونا، تعاملات اجتماعی، قوم لک، پدیدارشناسی.

طرح مسئله

حیات انسان بر گره خاکی همواره با «خطرات»^۱ تهدیدکننده روبرو بوده؛ که به عقیده اولریش بک^۲ با تشدید مدرنیته، به «مخاطرات»^۳ بدل شده‌اند، چراکه حالتی «برساخته»^۴ یافته و منشأ آن‌ها دیگر نه «طبیعت»، بلکه «دست کاری انسان در طبیعت» است. (Beck, 2021) سرعت هراس‌انگیز شیوع کرونا، آن را به مخاطره‌ای بدل نمود که گسترش آن «برساخته» اجتماعات انسانی و چالشی بی‌سابقه بود و قبل از هر چیز روابط بین‌فردی را مختل کرد. اسلاوی ژیزک^۵ معتقد است که «آنچه باید بپذیریم این است که این ویروس‌ها چونان لایه‌های تاریک همیشه با ما خواهند بود.» (Žižek, 2021: 46) منظور وی این است که حتی در صورت مهار کرونا، باید بدانیم که هر لحظه ممکن است دوباره با چنین مخاطراتی روبرو شویم. دولت‌های جهان، پس از پذیرش مخاطره کرونا، شروع کردند به اقداماتی همچون اجرای «پروتکل فاصله‌گذاری اجتماعی»^۶ و در مرحله بعد آماده‌سازی و تقویت زیرساخت‌هایی جهت انجام غیرمستقیم امور شخصی و کاری افراد، تا از این طریق با دور نگه‌داشتن آن‌ها از همدیگر و به بیان بهتر نوعی «انزوای اجتماعی»^۷ اجباری، بتوانند شیوع بیماری را مهار نمایند. ویلیام دیویس^۸ معتقد است این انزوای فیزیکی و گسترش روابط مجازی، نوع جدیدی از همبستگی تحت عنوان «همبستگی در جدایی»^۹ را به وجود آورد. (Davis, 2019)

با توسعه اینترنت و گسترش تعاملات مجازی این بحث پیش کشیده شد که فردگرایی افزایش، و در نتیجه ارتباطات مستقیم کاهش خواهد یافت. (Ebrahim-Abadi,)

1 Dangers

2 Ulrich Beck

3 Risks

4 Construction

5 Slavoj Žizek

6 Social Distancing Protocol

7 Social Isolation

8 William Davis

9 Solidarity-In-Separation

(2012) از نظر جان سانتراک^۱ جمع‌زدایی از پیامدهای منفی فناوری‌های اطلاعاتی مدرن است. (Santrock, 2011) اما برخی دیگر همچون جی مون^۲ با نگاهی خوش‌بینانه معتقدند تحت تأثیر این انقلاب الکترونیکی، مردم اکثر کارهای خود را از راه دور انجام می‌دهند که از نظر اقتصادی به صرفه است. (Moon, 2002) در دوران مواجهه با مخاطره کرونا این پیش‌بینی مون در تمامی عرصه‌های تعاملی تا حد زیادی تحقق یافت.

کشور ایران سابقاً نیز در تاریخ خود تجربه‌هایی در رابطه با شیوع بیماری‌های همه‌گیر مانند وبا و طاعون داشته است، که منجر به تغییرات فرهنگی و اجتماعی شده‌اند. (Hamidian, 2021:185) پس از مواجهه با همه‌گیری کرونا نیز در کشور ایران با ایجاد و تقویت بسترهای ارتباطات غیرمستقیم، پیش‌بینی شد که استفاده از این بسترها با توجه به هزینه‌های انجام شده و نیز تجربه مزایای آن، حتی در صورت مهار کامل کرونا و یا در مواجهه با مخاطرات آتی تداوم یابد. با گسترش تعاملات اجتماعی غیرمستقیم تحت تأثیر کرونا، بار دیگر بحث بر سر مثبت یا منفی بودن پیامدها در مجامع علمی اهمیت یافت، به ویژه آن که جامعه ایران با بافت قومی و فرهنگی خاص جامعه‌ای بود که تعاملات مستقیم از اهمیت فراوانی برخوردار بود. ایمانی جاجرمی با «ارزیابی سریع»^۳ نشان داد فاصله‌گذاری اجتماعی، همبستگی اجتماعی را به چالش کشیده است. (Imani Jajarmi, 2019) نتایج تحقیق معتمد جهرمی و کاوه نیز نشان داد که کاهش تعاملات مستقیم در دوره شیوع کرونا تأثیرات مخربی بر سرمایه اجتماعی افراد داشته است. (MotamedJahromi & Kaveh, 2021) اگرچه امروزه دیگر شیوع کرونا مهار شده، به نظر می‌رسد که تغییراتی در تعاملات اجتماعی بافت‌های قومی رخ داده است. بخشی از جمعیت قوم لک که از دیرباز در شهرستان بروجرد سکونت یافته‌اند، اگرچه پیش‌ازین نیز با توجه به مواجهه‌ی فرهنگی با فرهنگ بروجردی، و مهم‌تر از آن با مدرنیته، برخی تحولات را تجربه کرده بود، اما همچنان روابط اجتماعی رودرروی خویشاوندی برای اعضای قوم اهمیت فراوانی داشت

1 John Santrock

2 Jea Moon

3 Rapid Assessment

که گویا در جریان مواجهه با کرونا، کمیت و کیفیت این تعاملات دستخوش تغییراتی شده است. برخی محققان داخلی در ارزیابی‌هایی سریع از وضعیت مسئله با به صدا درآوردن زنگ خطر هشدار دادند که تداوم این روند ضربه‌های جبران‌ناپذیری به همبستگی اجتماعی چنین بافت‌هایی وارد خواهد کرد، اما برخی دیگر همچون ژیرک و دیویس بر این باور بودند که نوعی «همبستگی در جدایی» به واسطه وضعیت کرونایی شکل گرفته که قطعاً شکل جدیدی از تعاملات اجتماعی است. این پدیده سؤالات بسیاری را پیش می‌کشد، از جمله اینکه: مخاطره کرونا و به تبع آن غیرمستقیم‌شدن تعاملات اجتماعی، چه پیامدهایی را به دنبال داشته؟ آیا باید بپذیریم که با یک جهان پسا کرونا روبرو هستیم، بدین معنا که مواجهه با کرونا درک جدیدی از روابط اجتماعی را به وجود آورده؟ ماهیت این روابط جدید چیست؟ بی‌شک پاسخگویی به چنین سؤالاتی نیازمند پدیدارشناسی^۱ تجربه‌زیسته تعاملی افراد پس از مواجهه با مخاطره کرونا بود تا با شناخت ویژگی‌های تعاملات پسا کرونا، در جهت پیشگیری از آسیب‌ها گام برداریم.

پیشینه تحقیق

ظهور کرونا و ادبیات مربوط به آن در جهان هنوز در حال تکامل است. در حوزه علوم اجتماعی، تحقیقات مربوط به کرونا و پیامدهای آن هنوز نوپاست و نیاز به زمان و اطلاعات بیشتری برای تحلیل دارد. (MohebiMaimandi & Sasanipour, 2020:42) با توجه به اینکه پیامدهای اجتماعی ناشی از مخاطره نوظهور کرونا، به مرور در حال نمایان شدن هستند، هنوز آن‌چنان که باید از منظر جامعه‌شناسی بدان پرداخته نشده است. در جداول (۱) و (۲) مروری بر پیشینه داخلی و خارجی صورت گرفته است.

جدول ۱. پیشینه تحقیق داخلی

Table1. Internal Research background

محققین	منبع	روش	نتایج
ایمانی جاجرمی (۲۰۱۹)	فصلنامه ارزیابی تأثیرات اجتماعی	ارزیابی سریع	اجرای فاصله‌گذاری اجتماعی منجر به تعلیق بخش عمده تعاملات اجتماعی در جامعه ایران شده و همبستگی اجتماعی را به چالش کشیده است.
ساعی (۲۰۱۹)	کتاب علوم انسانی و کرونا	ارزیابی سریع	کرونا روابط میان‌فردی (تعامل، دیدار، دورهمی حضوری، مناسک و آداب معاشرت) را دگرگون کرده است.
بختیاری (۲۰۱۹)	کتاب علوم انسانی و کرونا	ارزیابی سریع	شیوع کرونا انسان سرگردان معاصر را متوجه درون‌خانه کرده و زیست اجتماعی را به نفع زیست مجازی تغییر داده است.
خانیکی (۲۰۱۹)	کتاب کرونا و جامعه ایران	ارزیابی سریع	شوک کرونا، جامعه را با شتاب به جهان وب پرتاب، بسیاری از روابط متعارف را دگرگون، و فرصتی نو برای کشف خانه و جهان شبکه‌ای ایجاد کرد.
میرزایی (۲۰۱۹)	فصلنامه ارزیابی تأثیرات اجتماعی	مطالعه مروری	تأثیرات اجتماعی منفی کرونا: گسست اجتماعی، افزایش فردگرایی و انزوای اجتماعی، افزایش روابط حساب‌گرانه، کاهش ارتباط چهره‌به‌چهره و افزایش ارتباطات مجازی، و کاهش سرمایه اجتماعی.
کاظمی (۲۰۱۹)	کتاب کرونا و جامعه ایران	مطالعه مروری	در صورتی که ارتباط فیزیکی رودررو، به زندگی افراد بازنگردد، می‌تواند به انزوای اجتماعی بیشتر و کاهش همبستگی اجتماعی منجر شود.
شرف‌الدین (۲۰۲۰)	فصلنامه مطالعات اسلامی آسیب‌های اجتماعی	ارزیابی سریع	تأثیرات اجتماعی منفی کرونا: اعتیاد مجازی، محدود شدن ارتباط به ارتباطات مجازی، کاهش ارتباطات مناسکی، افزایش فردگرایی و انزواطلبی، شکاف دیجیتال، و رسانه‌ای شدن عرصه‌های زندگی.
معتمد جهرمی و کاوه (۲۰۲۱)	Journal of Interdisciplinary Perspectives on Infectious Diseases	تحلیل محتوا	پیامدهای مثبت کرونا: شکل‌گیری الگوهای جدید ارتباط اجتماعی، شکل‌گیری الگوهای جدید رفتاری، ایجاد تغییرات اقتصادی؛ و پیامدهای منفی: ایجاد جو بی‌اعتمادی، اختلال در ارزش‌ها، اختلالات روانی اجتماعی و کاهش سرمایه اجتماعی.
منفرد و دیگران (۲۰۲۱)	فصلنامه توان‌بخشی	پیمایش ملی آنالین	فعالیت‌های اجتماعی و در نتیجه همبستگی اجتماعی بر اثر اجرای پروتکل فاصله‌گذاری اجتماعی به میزان

محققین	منبع	روش	نتایج
			قابل توجهی کاهش یافته است.
خلجی نیا و دیگران (۲۰۲۱)	فصلنامه دانشگاه علوم پزشکی قم	تحلیل محتوا (قم)	کرونا باعث خودداری از حضور در جمع و کاهش روابط اجتماعی شده و افراد مفهوم «جدایی از زمان و مردم» را به دردناک‌ترین شکل تجربه کرده‌اند.
عسگری و دیگران (۲۰۲۱)	فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی	پدیدارشناسی	یافته‌های حاصل از مصاحبه با «مبتلایان به کرونا» نشان داده که شیوع کرونا، روابط فردی، خانوادگی و اجتماعی را به شدت متأثر کرده است.
بهمنی و دیگران (۲۰۲۳)	فصلنامه جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر	مردم‌نگاری	کرونا آیین‌های سوگ دو ایل بختیاری و بهمنی را از نظر طول دوره برگزاری و جمعیت حاضر در مراسم کوتاه‌تر کرده و بر پیوندهای خویشاوندی به سبب قطع زنجیره همدلی اثر منفی گذاشته است.

جدول ۲. پیشینه تحقیق خارجی

Table2. External Research background

محقق/محققین	منبع	روش	نتایج
ناصر و دیگران ^۱ (۲۰۲۰)	International Journal of Social Psychiatry	پیمایش ملی اردن	کرونا بر روابط اجتماعی افراد ۳۶ تا ۴۵ سال، تأثیر مثبت داشته، اما به‌طور کلی بر روابط اجتماعی تأثیر منفی گذاشته است.
گروه پارلمانی احزاب ^۲ (۲۰۲۰)	https://ec.europa.eu/migrant-integration	پیمایش ملی بریتانیا	تأثیر بحران کرونا بر روابط اجتماعی به نظر می‌رسد انسجام‌بخش بوده و افراد احساس تعلق بیشتری به جامعه محلی خود پیدا کرده‌اند.
لانگ و دیگران ^۳ (۲۰۲۱)	Journal of Epidemiol Community Health	پیمایش ملی بریتانیا	کرونا و پاسخ بهداشت عمومی مرتبط به آن، به شدت تعاملات اجتماعی را تغییر داده است.
کیم و فلوراک ^۴ (۲۰۲۱)	Journal of Frontiers in Psychology	پیمایش ملی هند	ارتباط اجتماعی مکرر با دیگران در طول چند هفته اول دوره قرنطینه، با کاهش اعتماد عمومی و پیامدهای منفی بر روابط اجتماعی همراه بوده است.
کالبی و دیگران ^۱	Book of Corona and Iranian	پیمایش	کرونا ماهیت تعاملات اجتماعی را به طرز چشمگیری

1 Naser et al.

2 The All Party Parliamentary Group(APPG)

3 Long et al.

4 Kim & Florack

محقق/محققین	منبع	روش	نتایج
(۲۰۲۱)	Society, Cultural and Social Strains	آنلاین ایتالیا	تغییر داده و اضطراب و ترس تجربه شده در تعاملات را به همراه داشته است.
فیلپوت و دیگران ^۲ (۲۰۲۱)	Journal of Social Science & Medicine	پیمایش ملی آمریکا	فاصله گذاری اجتماعی بر روابط اجتماعی زنان، سالمندان و بیماران تأثیر منفی داشته است.
تیبِتس و دیگران ^۳ (۲۰۲۱)	Journal of Computers in Human Behavior Reports	پیمایش ملی آمریکا	طی دوره فاصله گذاری اجتماعی، افرادی که زمان بیشتری را در تعامل با نزدیکان (حضور ی یا آنلاین) بوده اند، ارتباط اجتماعی بیشتری داشته اند.
جیکوبز و آلیس ^۴ (۲۰۲۱)	Journal of J Prim Care Community Health	پیمایش ملی آمریکا	دسترسی به اینترنت و دستگاه های ارتباطی به ترتیب ۲۰٪ و ۱۵٪ احتمال احساس «عدم ارتباط اجتماعی» را کاهش داده اند.
اُکابی-میامُتو و دیگران ^۵ (۲۰۲۱)	Journal of PLoS One	پیمایش کانادا	اجرای «فاصله گذاری اجتماعی و در خانه بمانیم»، باعث کاهش احساس تعلق به دلیل کاهش روابط اجتماعی شده است.
ادی ^۶ (۲۰۲۱)	Journal of Mental Health Nursing	پیمایش بریتانیا	استفاده از ماسک و فاصله گذاری اجتماعی، تأثیر مخربی بر روابط اجتماعی در محیط کار داشته و باعث انزوای اجتماعی و کاهش میزان همدلی شده است.
پاترا ^۷ (۲۰۲۱)	Journal of Economic & Political Weekly	ارزیابی سریع هند	فاصله گذاری اجتماعی که طبق ارزش های فرهنگی هند امری غیر قابل قبول بوده، با شیوع کرونا رایج شده و بر عادات تعامل روزمره تأثیر گذاشته است.
لو و دیگران ^۸ (۲۰۲۲)	Journal of Social and Personal Relationships	تحلیل مضمون کانادا	اجرای فاصله گذاری اجتماعی و ماندن در خانه، روابط اجتماعی شهروندان را مختل کرده که بر سلامت و رفاه تأثیر منفی داشته است.

- 1 Calbi et al.
- 2 Philpot et al.
- 3 Tibbetts et al.
- 4 Jacobs & Ellis
- 5 Okabe-Miyamoto et al.
- 6 Eddy
- 7 Patra
- 8 Lowe et al.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، پژوهش‌هایی که بلافاصله بعد از مواجهه با همه‌گیری انجام گرفته‌اند، عموماً به شیوه «ارزیابی سریع» بوده‌اند که مبنای آن‌ها مشاهدات میدانی غیرسیستماتیک و اجمالی از وضعیت جامعه بوده است. روش سایر پژوهش‌ها نیز عموماً مطالعه مروری و یا پیمایش بوده و از میان چهار تحقیق کیفی داخلی نیز تنها تحقیق بهمنی و همکاران (۲۰۲۳) در بافت قومی انجام گرفته و مابقی در قلمرو مکانی شهرهای تهران و قم. تحقیق بهمنی و همکاران (۲۰۲۳) نیز به قوم‌نگاری تأثیر کرونا بر کیفیت مناسک عزاداری پرداخته و نه تعاملات اجتماعی. تحقیقات خارجی هم که اکثراً پیمایش بوده‌اند، در جوامعی همچون آمریکا، بریتانیا، فرانسه و کانادا انجام شده‌اند که از نظر بافت فرهنگی با بافت تحقیق حاضر تفاوت آشکار دارند. از سوی دیگر اکثر تحقیقات پیشین بر جامعه هدف خاصی مانند کارکنان بخش درمان، بیماران کرونایی، بیماران خاص، سالمندان، نوجوانان، دانشجویان، دانش‌آموزان، زنان و... متمرکز بوده‌اند. در کل اگرچه پیشینه پژوهشی موجود حاکی از تأثیر مخرب (و نه سازنده) کرونا بر تعاملات اجتماعی است اما هیچ‌یک مستقیماً به آن نپرداخته‌اند بلکه این نتیجه، یا یک نتیجه‌گیری کلی بوده و یا حاشیه‌ای.

چارچوب مفهومی

هوارد نیوبای^۱ معتقد است که «اجتماع»^۲ به معنای نوعی رابطه و به بیان خاص‌تر احساس هویت میان افراد تعریف می‌شود و روح اجتماع ممکن است در میان افرادی وجود داشته باشد که از نظر جغرافیایی پراکنده باشند. (Thompson, 2022: 21-22) «جامعه‌پذیری»^۳ «فرآیندی مداوم در تعاملات اجتماعی است که طی آن افراد هویت شخصی و مهارت‌های جسمی، روانی و اجتماعی مورد نیاز برای بقا را به دست می‌آورند.» (Kendall, 2021:142) و «بازجامعه‌پذیری»^۴ فرآیند پرشتاب یادگیری نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارهای جدیدی

1 Howard Newby

2 Community

3 Socialization

4 Resocialization

است که با تجربه‌های پیشین فرد تفاوت دارند. (ibid:183-184) «رابطه اجتماعی»^۱ هرگونه رابطه بین فردیِ داوطلبانه یا غیرارادی در درون گروه‌های اجتماعی است که می‌تواند یک گروه زبانی یا خویشاوندی، یک نهاد یا سازمان اجتماعی، یک طبقه اقتصادی، یک ملت یا حتی جنسیت باشد (Hinde, 1976:1-17) و ظرفی است که «تعامل اجتماعی»^۲ (از هر نوعی و به هر تعدادی) در آن رخ می‌دهد. (SedighOrai et al., 2021:43) «ارتباط اجتماعی»^۳ نیز یکی از اشکال تعامل است: عمل اجتماعی پیام‌رسانی که شامل فرستنده، گیرنده و پیام است و عملی جهت‌گیری شده به سوی دیگری است. (ibid:26) «سرمایه اجتماعی»^۴ مجموعه منابع واقعی یا مجازی‌ای است که به واسطه مزیت پایدار شبکه‌ها و روابط سازمانی مستحکم و شناخت و آگاهی‌های متقابل، به افراد یا گروه‌ها تعلق می‌گیرد. (Bourdieu, 2005) اصطلاح «قوم»^۵ به معنی گروهی از مردم دارای باور ذهنی به تبار مشترک است. (Thompson, 2022: 165) رابرت ردفیلد^۶ معتقد است که رفتارهای اعضای جامعه قومی، خودجوش و بدون برنامه قبلی و مبتنی بر خویشاوندی است و هیچ قانون یا عادتتی برای آزمودن و گزارش کردن هدف‌های فکری وجود ندارد. (ibid:70) از نظر کلیفورد گیزتز^۷ گرایش به هم‌قومی به دلیل نفس خود پیوند است، که حالتی پیش‌داده دارد نه انتخاب خودسرانه. (Outhwait & Bottomore, 2016:886) هر قوم آداب و رسوم و مناسک خاص خود را دارد. «رسم اجتماعی»^۸ کارکرد اجتماعی معینی است که بر اثر تکرار منظم برخی از کنش‌های متقابل اجتماعی فراهم می‌آید و مفید فایده‌ای است و «مناسک اجتماعی»^۹ تشریفاتی هستند دارای قدمت و اهمیت فراوان.

-
- 1 Social Relationship
  - 2 Social Interaction
  - 3 Social Communication
  - 4 Social Capital
  - 5 Ethnic
  - 6 Robert Redfield
  - 7 Clifford Geertz
  - 8 Social Practice
  - 9 Social Rituals

Ogburn & Nimkoff, 1978:36) جامعه به وسیله «میراث اجتماعی»^۱ یا همان فرهنگ، به ارگانسیم‌های انسانی نظام می‌بخشد و افراد را به رنگ خود در آورده و ناگزیر از رفتارهای معینی می‌کند. (ibid:120)

در زمینه تعاملات اجتماعی، ماکس وبر^۲ معتقد است اصطلاح «روابط اجتماعی» به معنای رفتار دسته‌ای از افراد، تا آنجا که کنش هر شخصی در محتوای معنا دارش کنش دیگران را نیز در خود لحاظ کرده باشد، است. (Weber, 2020:54) از نظر وی دو نوع رابطه اجتماعی همبسته وجود دارد: ۱) رابطه اجتماعی‌ای که حاصل کنش اجتماعی متکی بر احساس درونی افرادی باشد که احساس تعلق به یکدیگر دارند، رابطه «تأسیسی»^۳ است و می‌تواند متکی بر عاطفه و سنت باشد، ۲) اگر جهت‌گیری یک کنش اجتماعی متکی بر تجانس منافع یا وفاق انگیزه از تعقل باشد، رابطه اجتماعی حاصل از آن رابطه «تأسیسی»^۴ نام دارد. (ibid:72-73) از نظر جورج زیمل^۵ جامعه، مجموعه افرادی است که با یکدیگر در تعامل هستند و جامعه‌شناسی علم مطالعه روش‌ها، الگوها و فرم‌هایی است که نحوه معاشرت و تعامل مردم با یکدیگر را توصیف می‌کند. (Asaberger, 2013:116) آنتونی گیدنز^۶ معتقد است که حوزه‌ای که امروز با اصطلاح «روابط شخصی» از آن یاد می‌کنیم فرصت‌هایی برای ابراز صمیمیت و «بیان خویش»^۷ در اختیار ما می‌نهد که در بافت اجتماعی بسیاری از جوامع سنتی وجود ندارد. (Giddens, 2002:30) نوربرت الیاس^۸ معتقد است علاوه بر حمایت در رابطه اجتماعی فرد بیشتر در اعمال روزمره‌اش در معرض نگاه دیگری قرار دارد که او را مجبور می‌کند طبق قواعد و هنجارهای اجتماعی رفتار کند و از گذر آن می‌خواهد نیاز حیاتی‌اش را به بازشناسی هویتش در مقام انسان ارضا کند؛ به

1 Social Heritage

2 Max Weber

۳ به آلمانی *Vergemeinschaftung*

۴ به آلمانی *Vergesellschaftung*

5 George Simmel

6 Anthony Giddens

7 Self-Expression

8 Norbert Elias

عبارت دیگر فرد در رابطه‌ای که با دیگران برقرار می‌کند درصدد کسب تأیید هویت خویش است. (Paugam, 2017:9) سرژ پوگام^۱ به تبعیت از الیاس، «رابطه اجتماعی» را که اساساً بدون آن جامعه‌ای شکل نمی‌گیرد، پاسخگوی دو نیاز اساسی انسان اجتماعی می‌داند: (۱) نیاز به حمایت شدن در برابر حوادث و ناملایمات زندگی، و (۲) نیاز به بازشناسی هویت انسانی‌اش در مقام عضو تمام‌عیار جامعه. (Paugam, 2017) اصطلاح «تعامل نمادین» هربرت بلومر^۲ بر «کنش متقابل اجتماعی بی‌میانجی» دلالت دارد. از نظر وی روابط اجتماعی برای همیشه ثابت نیستند، بلکه باز، و وابسته به تأیید مشترک دائمی هستند. (Outhwait & Bottomore, 2016:348) آروین گافمن^۳ نشان داد که افراد در هنگام تعامل می‌کوشند جنبه‌ای از خود را نمایش دهند که موردپذیرش دیگران باشد و درواقع همچون صحنه نمایش یک کنش جلوصحنه دارند که ممکن است متفاوت از آن چیزی باشد که در پشت صحنه می‌گذرد. (Ritzer, 2021:292) آلوین تافلر^۴ اصطلاح «شوک آینده» را به معنای آهنگ و شدت تحولات جوامع انسانی به کار می‌برد زمانی که بیش از ظرفیت جسمی-روانی انسان باشد که سبب درهم‌شکنندگی آدمی می‌گردد. به باور وی این تغییرات گریزناپذیرند و باید با برخوردی خردمندانه آن‌ها را شناخت و شتاب آن‌ها را در جهت تعادل هدایت کرد. (Toffler, 1995) جان لنگ^۵ معتقد است اگر مردم نیاز به تعامل داشته باشند بستر آن را فراهم می‌کنند. (Lang, 2002:180) یان گل^۶ نیز عقیده دارد تراکم فیزیکی رابطه مستقیمی با محتوا و کیفیت و کمیت تعامل اجتماعی ندارد. (Jalalian & Yazdani, 2016:2-3)

در رابطه با تعاملات اجتماعی باواسطه، جاشوا میروویتز^۷ بر این باور است رسانه‌های الکترونیک جنبه کلیدی جوامع شفاهی را بازمی‌گردانند: هم‌زمانی کنش، ادراک و

1 Serge Paugam

2 Herbert Blumer

3 Erving Goffman

4 Alvin Toffler

5 John Lang

6 Jan Gehl

7 Joshua Meyrowitz

واکنش. (Meyrowitz, 2016:81) از نظر جان ب. تامپسون^۱ تحول و توسعه رسانه‌های ارتباطی، ترکیب و سرشت زندگی اجتماعی را تغییر شکل داده و اشکال جدیدی از عمل و تعامل به وجود آورده که دیگر الزام به سهیم بودن مخاطبان در مکان مشترک ندارد. (Thompson, 2019) کریسپین ترلو، آلیس تومیک و لورد لنگل^۲ معتقدند که تکنولوژی عامل تغییر الگوهای تعامل اجتماعی ماست. (Thurlow, Lengel & Tomic, 2010:11) به باور آن‌ها امروزه یک همگرایی میان فضای رایانه‌ای و زندگی واقعی به وجود آمده است. (ibid:54) از نظر مارک پاستر^۳ ظرفیت شبکه‌ای شدن رایانه‌ها، امکان گسترش دلخواهی از روابط اجتماعی را به شکل نمادین می‌آفریند. (Paster, 2016:211-233) او ارتباط تصویری را جانشین دیدارهای چهره‌به‌چهره و شفاهی می‌داند که از انزوای عصر اطلاعات می‌کاهد. (ibid:226-227) از نظر جان آری^۴ الکترونیکی شدن ارتباطات، باعث نوسازمان‌دهی روابط اجتماعی شده تا حدی که مفهوم «جامعه» به معنای کلاسیک آن دیگر وجود ندارد. (Urry, 2021:95-97) وی در پاسخ به این انتقاد که اجتماعات مجازی اجتماعات واقعی نیستند معتقد است که این «حضور و در دسترس بودگی» است که ایده اجتماع را معنا می‌بخشد و اجتماعات مجازی نیز آن را فراهم می‌کند. (ibid:170-171) به باور گوردون گرام^۵ در واقع این زندگی است که به معنای نسبتاً واقعی کلمه بر روی اینترنت جریان دارد. (Graham, 2013:43) دیوید بل^۶ عقیده دارد اجتماعات مجازی پاسخی برای عطش نسبت به اجتماعات گمشده و حس تعلق هستند. (Bell, 2001) چارلز هورتون کولی و جورج هربرت مید^۷ معتقدند معرفت اجتماعی در روند ارتباط کسب می‌شود زیرا به فهم دیگران نیاز دارد، بنابراین با مطالعه دگرگونی ارتباطی می‌توان به تغییرات جامعه و معرفت پی برد. آن‌ها معتقدند جامعه مدرن دو ویژگی ارتباطی دارد:

---

1 John B. Thompson

2 Crispin Thurlow, Laura a. Lengel & Alice Tomic

3 Mark Poster

4 John Urry

5 Gordon Graham

6 David Bell

7 Charles Horton Cooley & George Herbert Mead

سرعت انتشار معرفت از طریق رسانه و دسترسی گسترده به معرفت که قبلاً ممکن نبود.
(Knoblauch, 2017:193)

روش تحقیق

در پژوهش حاضر از روش پدیدارشناسی با تکنیک کلارک موستاکاس^۱ استفاده شده است. پدیدارشناسی در فلسفه عبارت است از: الف) توصیف محض پدیدارهای تجربه انسانی آن گونه که این تجربه‌ها خود را در آگاهی مستقیم عرضه می‌کنند، صرف نظر از تاریخ، ویژگی، علّیت بستر اجتماعی چنین تجربه‌هایی، و ب) جنبش فلسفی اروپایی سده بیستم که به ویژه با نام ادموند هوسرل^۲ پیوند دارد. پدیدارشناسی در جامعه‌شناسی (به ویژه با الهام از رویکرد آلفرد شوترز^۳) عبارت است از بررسی شیوه‌هایی که به موجب آن‌ها مردم به طور مستقیم زندگی روزمره را تجربه می‌کنند و فعالیت‌های خود را سرشار از معنا می‌کنند. (Outhwait & Bottomore, 2016:271) سه گام اساسی پدیدارشناسی بر اساس نظر هوسرل عبارت‌اند از: ا) پوخته (تعلیق)، ایدئیسون (تقلیل‌گرایی) و همدلی، که موستاکاس این روند را به شش گام متوالی و عملیاتی تبدیل کرده است تا محقق بتواند این ابزار پژوهش را در جریان تحقیق خویش به کار بندد. (Boudlai, 2021:9) جامعه مورد مطالعه تحقیق حاضر، لک‌زبانان شهرستان بروجرد بوده‌اند، که بخشی از آن‌ها ساکن شهر و بخش دیگر، ساکن روستاهای منطقه‌ی بیرانوند شمالی هستند. روش نمونه‌گیری، هدفمند بوده، بدین معنا که محقق به صورت عمدی به سراغ کسانی رفته که تجربه زیسته پدیده مورد مطالعه را داشته‌اند. با عنایت به این که مواجهه با مخاطره کرونا، یک پدیده همگانی بوده است، در نتیجه همه اعضای قوم تجربه زیسته کافی را دارا بودند اما به منظور کسب اطلاعات غنی‌تر، نمونه‌ها از میان افراد بالای ۲۰ سال انتخاب شده‌اند. فرآیند نمونه‌گیری و گردآوری داده‌ها تا اشباع نظری ادامه داشت؛ یعنی تا زمانی که دیگر داده جدیدی به

1 Clark Moustakas

2 Edmund Husserl

3 Alfred Schütz

دست نیامد، که در نهایت تعداد ۱۶ نمونه مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. روش گردآوری داده‌ها، مصاحبه عمیق و مشاهده مشارکتی بوده است. مصاحبه عمیق بدین معنا که مشارکت‌کننده در ارائه پاسخ آزاد بوده و محقق تنها مسیر بحث را به پیرامون موضوع هدایت کرده و هیچ پاسخ از پیش تعیین‌شده‌ای موجود نبوده است. روش مشاهده مشارکتی نیز شامل دو بخش بوده است: (۱) ثبت الگوی رفتاری مشارکت‌کنندگان حین مصاحبه؛ حرکات معنادار چهره و بدن آن‌ها که حاکی از شادی، غم، درماندگی، اضطراب و... بوده است، و (۲) ثبت الگوی رفتاری جامعه مورد مطالعه در رویدادهای جمعی پس از مواجهه با کرونا. در نهایت تعداد ۱۰ مشاهده میدانی انجام گرفته است. با توجه به اینکه محقق لک‌زبان بوده، مصاحبه‌ها به زبان لکی گردآوری شده و به زبان فارسی محاوره‌ای با رعایت امانت‌داری در ترجمه، پیاده‌سازی شده است. داده‌های حاصل با استفاده از تکنیک موستاکاس تحلیل شده‌اند، بدین صورت که ابتدا متن پیاده شده مصاحبه، در ارتباط با اظهاراتی مورد تحلیل قرار گرفته که می‌توانست به سؤالات تحقیق مربوط شود و واحدهای معنادار از عبارات مشارکت‌کنندگان استخراج شده است. در مرحله دوم، روایات توصیفی افق‌ها، با اصطلاحات ویژه تحت عنوان تم‌ها، کدگذاری شده‌اند. سپس در مرحله سوم، تم‌ها یا همان افق‌ها، در طبقات خوشه‌بندی، و در مرحله چهارم توصیفات منسجمی از این خوشه‌ها ارائه شده است.

جدول ۳. مشخصات جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان

Table3. Demographic characteristics of the participants

محل سکونت	تحصیلات	سن (سال)	جنس	کد مشارکت‌کننده
شهر بروجرد	کارشناسی ارشد	۳۵	زن	۱-۱
شهر بروجرد	دیپلم	۳۸	مرد	۲-۱
شهر بروجرد	سیکل	۶۳	مرد	۳-۱
شهر بروجرد	سیکل	۴۵	زن	۴-۱
شهر بروجرد	کارشناسی	۲۹	زن	۵-۱
شهر بروجرد	کارشناسی	۳۴	مرد	۶-۱
شهر بروجرد	کارشناسی ارشد	۳۶	زن	۷-۱

کد مشارکت‌کننده	جنس	سن (سال)	تحصیلات	محل سکونت
۸-۱	مرد	۲۷	کاردانی	شهر بروجرد
۱-۲	مرد	۳۲	کارشناسی	روستای وزیرآباد
۲-۲	زن	۵۰	ابتدایی	روستای آبسرد
۳-۲	مرد	۴۸	ابتدایی	روستای آلاین
۴-۲	زن	۳۰	کارشناسی	روستای پلکان‌سفلی
۵-۲	زن	۳۵	سیکل	روستای چلی
۶-۲	زن	۲۸	دیپلم	روستای دره‌صیدی
۷-۲	مرد	۲۵	دیپلم	روستای شمس‌آباد
۸-۲	مرد	۶۲	بی‌سواد	روستای چنارستان

جدول ۴. فهرست مشاهدات میدانی

Table 4. List of field observations

شماره مشاهده	موضوع مشاهده	محل مشاهده	تاریخ مشاهده
مشاهده میدانی ۱	مراسم ختم (۱): سه‌شب جمعه	شهر بروجرد	۱۴۰۲/۳/۱۰
مشاهده میدانی ۲	مراسم عروسی (۱): جشن عروسی	روستای آبسرد	۱۴۰۲/۳/۱۷
مشاهده میدانی ۳	همه‌دستی: پسر-سهم	روستای چلی	۱۴۰۲/۳/۳۰
مشاهده میدانی ۴	مراسم ختم (۲): تشییع جنازه	روستای پلکان‌سفلی	۱۴۰۲/۴/۱۳
مشاهده میدانی ۵	مهمانی دورهمی	شهر بروجرد	۱۴۰۲/۴/۱۵
مشاهده میدانی ۶	مراسم زیارت‌قبولی	روستای وزیرآباد	۱۴۰۲/۷/۱۸
مشاهده میدانی ۷	مراسم عروسی (۲): جشن نامزدی	روستای آلاین	۱۴۰۲/۸/۲۵
مشاهده میدانی ۸	مراسم عروسی (۳): جشن حنابندان	روستای شمس‌آباد	۱۴۰۲/۹/۱
مشاهده میدانی ۹	مراسم خانه‌مبارکی	شهر بروجرد	۱۴۰۲/۹/۱۰
مشاهده میدانی ۱۰	مراسم ختنه‌سوران	روستای آبسرد	۱۴۰۲/۹/۱۵

به‌منظور حفظ محرمانگی هویت، به‌جای نام مشارکت‌کنندگان از یک کد دو قسمتی استفاده شده، که رقم اول نشان‌دهنده محل سکونت (۱: شهر، ۲: روستا) و رقم دوم شماره مصاحبه‌شونده است. پس از پیاده‌سازی مصاحبه، متن آن در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفته تا آن را تأیید یا در صورت لزوم جرح و تعدیل نمایند. به‌منظور اعتباریابی، یافته‌های تحقیق در اختیار مشارکت‌کنندگان و اساتید و کارشناسان قرار گرفته است.

یافته‌های تحقیق

جدول (۵) ساختار سلسله‌مراتبی تحلیل تعامل قومی پسا کرونا را نشان می‌دهد. بر اساس این ساختار سلسله‌مراتبی، مجموعه‌ای از افق‌ها که مضمون مشابه دارند، ذیل خوشه‌های فرعی قرار گرفته‌اند و سپس به همین ترتیب، مجموعه‌ای از خوشه‌های فرعی دارای مضمون مشابه، ذیل خوشه‌های اصلی قرار گرفته‌اند. در نهایت، سازه مفهومی عام «تعامل قومی پسا کرونا» برخاسته از خوشه‌های اصلی است.

جدول ۵. ساختار سلسله‌مراتبی تحلیل تعامل قومی پسا کرونا

Table 5. Hierarchical Structure of Post-Corona Ethnic Interaction Analysis

خوشه‌های اصلی	خوشه‌های فرعی	افق‌ها (تم‌ها)
مجال یافتن عاملیت انسانی (جایگزین سلطه ساختار قومی)	- داوطلبانه - فرد/جمع‌گرا - خلاقیت محور - فردیت ساز - رهایی بخش - تابوشکن - دسترس مدار	- در دسترس بودگی داوطلبانه با توجه به میل - در دسترس بودگی داوطلبانه با توجه به وضعیت - کنش/واکنش خلاقانه (کنشگری جسورانه) - حفظ ارزش‌های فردی به موازات حفظ تعامل - آزادسازی با مکانیزم درک متقابل - تغییر هنجار تعاملی نماد تکریم خود (ابراز وجود) - رویکرد فراجنسیتی تعامل - هدف تعامل نمایش فردیت - مطالبه‌گری حقوق فردی
اجتماعی شدن تعامل (جایگزین تعامل قوم‌گرا)	- فاصله محور - صمیمیت محور - رابطه محور - نیاز محور (عاطفی)	- تعامل مبتنی بر آشنایی (فاصله‌ی خویشاوندی) - تعامل مبتنی بر احساس صمیمیت - تعامل مبتنی بر نفس رابطه - تشدید/تحدید تعاملات دلخواه/نادلخواه - تعامل داغ درون خانوادگی
	- هویت بخش (هویت اجتماعی) - رسمیت بخش (هویت فردی)	- هویت قومی بازاندیشانه مبتنی بر فردیت - هویت قومی نامشروط به تعامل - گذار از هویت قومی به هویت اجتماعی
پیوسته شدن اعضای قوم	- دور مشارکتی	- همبستگی در جدایی

خوشه‌های اصلی	خوشه‌های فرعی	افق‌ها (تم‌ها)
(جایگزین وابستگی قومی)	- خودانگیخته - همبستگی شبکه‌ای - حمایت اجتماعی - داوطلبانه - تخصص محور	- دورمشارکتی موجد آسایش - همبستگی اجتماعی تورمانند - حمایت/مشارکت اجتماعی داوطلبانه - برون‌سپاری تخصص محور
علمی-عقلانی شدن بنیان معرفتی تعامل (جایگزین معرفت عامیانه و سنتی)	- مشروع ساز تطبیقی- منطقی - چندرسانه‌ای - بین‌درون‌نسلی - دیالوگ - دموکراتیک - به‌روز (علمی-تطبیقی)	- مشروع‌سازی با تطبیق منطقی - انتقال چندرسانه‌ای معرفت تعاملی - انتقال بین‌درون‌نسلی معرفت تعاملی - انتقال دیالوگ معرفت تعاملی - انتقال دموکراتیک معرفت تعاملی - تعامل مبتنی بر معرفت به‌روز - تعامل مبتنی بر معرفت علمی مخاطره
بابرنامه‌شدن تعامل (جایگزین تعامل سرزده)	- با برنامه - میزبان‌سالار - خصوصی‌گرا	- تعامل پیش‌هماهنگ‌شده - پیش‌هماهنگی تعامل نماد ارزشمندی میزبان - پیش‌هماهنگی تعامل نماد صمیمیت - پیش‌هماهنگی تعامل نماد حفظ حریم
غایب‌شدن تعامل (جایگزین نگاه ابزاری)	- هدفمند - رابطه‌جو - باطنی	- هدف‌انگاری تعامل - تعامل مبتنی بر ارزشمندی رابطه - تعامل مبتنی بر ارزشمندی طرف مقابل - تعامل پر محتوا (باطنی)
بیش‌دیجیتالی شدن تعامل (جایگزین تعامل رودرروی سنتی)	- خودار تقابلی دیجیتال - مجازی‌سازی تعامل	- خودار تقابلی تعامل دیجیتال - توانمندسازی دیجیتال والدین توسط فرزندان - مجازی شدن تعامل/مراسم - تعامل مجازی موجد اعتماد به نفس - همسان‌انگاری تعامل مجازی با حضوری - نقش فضای مجازی در احیای سنت
نمود یافتن نقش عاملیت نوانسانی	- عاملیت کرونا - شوک‌زننده - فرصت‌ساز	- کرونا عامل شوک به تعامل - کرونا عامل مجال فردیت - کرونا موجد فرصت‌های اصلاح و بهینه‌سازی - بدبینی نوستالژیک والدین به شوک مخاطره

شکل (۱) نقشه تماتیک «تعامل قومی پسا کرونا» را نشان می‌دهد که شامل ۸ خوشه اصلی است: (۱) مجال یافتن عاملیت انسانی (جایگزین سلطه ساختار قومی)، (۲) اجتماعی شدن تعامل (جایگزین تعامل قوم‌گرا)، (۳) پیوسته شدن اعضای قوم (جایگزین وابستگی قومی)، (۴) با برنامه شدن تعامل (جایگزین تعامل سرزده)، (۵) علمی-عقلانی شدن بنیان معرفتی تعامل (جایگزین معرفت عامیانه و سنتی)، (۶) غایتمند شدن تعامل (جایگزین نگاه ابزاری)، (۷) بیش‌دیجیتالی شدن تعامل (جایگزین تعامل رودرروی سنتی)، و (۸) نمود یافتن نقش عاملیت نانسانی. در ادامه به توصیف هر یک از خوشه‌های مذکور پرداخته شده است.

شکل ۱. نقشه تماتیک تعامل قومی پسا کرونا

Figure 1. Thematic Map of Post-Corona Ethnic Interaction

خوشه اصلی «مجال یافتن عاملیت انسانی» شامل ۷ خوشه فرعی است که عبارت‌اند از: (۱) داوطلبانه، (۲) فرد/جمع‌گرا، (۳) خلاقیت‌محور، (۴) فردیت‌ساز، (۵) رهایی‌بخش، (۶) تابوشکن، و (۷) دسترس‌مدار. فرد بر اثر «مواجهه با مخاطره» حفظ حیات و سلامتی را بر تعامل قومی حضوری ترجیح داده و سعی کرده تعاملات حضوری را به حداقل ممکن برساند و یا از روش‌های باواسطه استفاده کند. بر همین اساس فرد با توجه به ارزش‌های فردی‌اش همچون سلامتی، میل و علاقه و رضایت، وضعیت مالی، شغلی، و...، آن دسته از تعاملات قومی را که از اولویت کمتری برخوردار بوده‌اند تحدید، و آن دسته از تعاملات قومی را که از اولویت بیشتری برخوردار بوده‌اند، تشدید کرده و به صورت خودخواسته (داوطلبانه) در آن‌ها شرکت جسته، و نوعی «در دسترس‌بودگی» داوطلبانه را رقم‌زده (دسترس‌مدار)، تعاملاتی که به موازات بهره‌مندی از «با جمع بودن»، ارزش‌های فردی‌اش حفظ گردد (فرد/جمع‌گرا). در تعامل قومی پساکرونا، فرد خواهان این بوده است که قوم، او را همان‌طور که هست، یعنی با تمام ویژگی‌های شخصیتی منحصر به فردش، پذیرا باشد (فردیت‌ساز)، و بتواند آن‌طور که می‌خواهد به تعاملات قومی خود شکل دهد (خلاقیت‌محور) و در دخل و تصرف در فرم و محتوای آن‌ها و نیز حجم تعاملات و انتخاب طرف مقابل تعامل آزاد باشد (رهایی‌بخش)، حتی اگر این آزادی وی به شکستن برخی از تابوهای تعاملاتی قومی پیشین منجر گردد (تابوشکن). از سوی دیگر، فرد بر اثر «مواجهه با پیامدهای مخاطره» مثل رکود اقتصادی، بیکاری، گرانی و... در روابط درون‌قومی نوعی بازنگری منفعت‌طلبانه اعمال کرده؛ بدین صورت که روابطی را که از اولویت کمتری برخوردار بوده‌اند، بدون احساس شرمساری، حذف کرده یا تقلیل داده تا بتواند از این طریق در برخی از هزینه‌های خود صرفه‌جویی نماید. به‌طور کلی تعامل قومی پساکرونا فرصت ابراز وجود را به عاملیت انسانی بخشیده است که جایگزین سلطه‌ی ساختار قومی در تعامل قومی پساکرونا شده است.

مشارکت‌کننده (۱-۱) در رابطه با داوطلبانه بودن تعامل قومی پساکرونا می‌گوید:

«حتی الآن که کرونا تموم شده شرایطش رو داشته باشم، وقتش، هزینه‌ش و حالش رو داشته باشم یعنی می‌لش رو داشته باشم رفت و آمد می‌کنم، نداشته باشم نمیرم»

کسی هم سرزنش نمی‌کنه، خودمم که تصمیم می‌گیرم چه روابطی با چه کیفیتی داشته باشم.»

مشارکت‌کننده (۲-۶) در رابطه با فرد/جمع گرا بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«الآن روابطم طوری شده که سعی می‌کنم در درجه‌ی اول به نظر خودم اهمیت بدم، ضمن اینکه رابطه‌م رو با اونهایی که بهم اهمیت میدن حفظ کنم و توی جمع اونا خوش باشم؛ یعنی هم دوست دارم به خودم اهمیت بدم و هم بهم اهمیت داده بشه، هم اینکه تنها نباشم بالاخره، با اون آدم‌هایی که دوست دارم ارتباط داشته باشم.»

مشارکت‌کننده (۱-۵) در رابطه با خلاقیت محور بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«با این تغییراتی که کرونا توی روابط ما ایجاد کرد فکر می‌کنم خود فرد اهمیت پیدا کرده که چه تصمیمی بگیره، روابط داشته باشه یا نداشته باشه، یا اگر داره به چه صورتی باشه، دیگه کسی سرزنش نمی‌کنه به خاطر عدم مشارکت و عدم رفت و آمد.»

مشارکت‌کننده (۲-۴) در رابطه با فردیت‌ساز بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«قبلاً اون جمع قومی بود که منو مجبور می‌کرد بپذیرمش الآن این من هستم که اون جمع قومی رو مجبور می‌کنم منو به این شکلی که هستم و خودم می‌پسندم قبول بکنه و بپذیره. می‌خوام جمع این من جدید رو بپذیره و به نظر من احترام بزاره، نه اینکه من فدای احترام به ارزش‌های جمعی بشم.»

مشارکت‌کننده (۱-۲) در رابطه با رهایی بخش بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«فرد آزادتر شده اگر خودش بخواد حمایت اجتماعی داشته باشه راه برقراریش رو پیدا می‌کنه، حضوری، غیرحضوری و اینو به عنوان یه ذخیره برای بعدش داره. ولی آگه نخواد، دیگه طرد شدن و تنها شدن از قوم براش مهم نیست.»

مشارکت‌کننده (۲-۳) در رابطه با تابوشکن بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:

«بعد از کرونا خیلی از رسومات و تجمعاتی که هزینه‌بر و بیخودی بود و کار عقلانی‌ای نبود جمع شد چون مردم فهمیدن نیازی به این اسراف‌ها نیست و اینها جنبه‌ی تبلیغاتی و چشم و هم‌چشمی داشت فقط.»

مشارکت‌کننده (۲-۷) در رابطه با دسترس‌مدار بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«بتونی حضوری تعامل می‌کنی، نتونی غیر حضوری. مهم آینه در دسترس باشی شکلش دیگه خیلی اهمیتی نداره.»

خوشه اصلی «اجتماعی شدن تعامل» شامل ۶ خوشه فرعی است که عبارت‌اند از: (۱) فاصله‌محور، (۲) صمیمیت‌محور، (۳) رابطه‌محور، (۴) نیازمحور (عاطفی)، (۵) هویت‌بخش (هویت اجتماعی)، (۶) رسمیت‌بخش (هویت فردی). مواجهه با مخاطره کرونا و پیامدهای آن سبب شده که فرد روابط دارای اولویت بیشتر (همچون رابطه با خانواده درجه یک) را نسبت به قبل از مواجهه با مخاطره تقویت نماید، زیرا بسیاری از روابط غیر ضروری پیشین با توجه به اهمیت یافتن فاصله نسبت خویشاوندی (فاصله‌محور)، حذف شده و فرصت بیشتری را برای «با خانواده بودن» فراهم ساخته است. فرد اکنون دیگر رسمیت‌یافتگی خود را به عنوان عضوی از قوم منوط به گرفتن تأیید از جانب هم‌قومی‌ها نمی‌داند زیرا معیارهای هم‌قومی بودن نیز کمرنگ شده و فرد مبنای رابطه را احساس نزدیکی (صمیمیت‌محور) گذاشته، و نفس رابطه (رابطه‌محور) و نیاز به آن (نیازمحور) برای وی اهمیت یافته است. همچنین رفتارهای قوم‌گرایانه و نژادپرستانه به نحو چشم‌گیری کاهش یافته است؛ به عبارت دیگر مواجهه با کرونا، موجب گذار از هویت قومی به هویت اجتماعی شده بدین معنا که هویت قومی دیگر مشروط به تعامل نیست و یک هویت اجتماعی است (هویت‌بخش (هویت اجتماعی))، هویتی که فرد در جریان تعامل قومی پسا کرونا کسب می‌کند، زیرا این تعامل در واقع تعامل با اعضای اجتماعی انتخابی است؛ که فرد با در اولویت نهادن فردیتش، آن را گزینش کرده و در مقابل هویتی بازاندیشانه مبتنی بر فردیت را به وی عطا می‌کند (رسمیت‌بخش (هویت فردی)). به‌طور کلی تعامل قومی پسا کرونا، تعاملی اجتماعی است که جایگزین تعامل قوم‌گرایانه پیشا کرونا شده است.

مشارکت‌کننده (۱-۱) در رابطه با فاصله‌محور بودن تعامل قومی پسا‌کرونا می‌گوید:
«الآن رابطه با اونهایی که از نظر نسبت فامیلی نزدیک هستن هم بیشتر شده هم قوی‌تر شده، فاصله الآن خیلی اهمیت پیدا کرده از نظر فامیلی، اون‌هایی که خیلی دوره به‌نوعی حذف شده.»

مشارکت‌کننده (۲-۲) در رابطه با صمیمیت‌محور بودن تعامل قومی پسا‌کرونا می‌گوید:
«اکثر رفت‌وآمدها با آشناهای دور حذف شده و آدم بیشتر با کسانی رابطه داره که باهاشون صمیمی‌تره.»

مشارکت‌کننده (۱-۳) در رابطه با رابطه‌محور بودن تعامل قومی پسا‌کرونا می‌گوید:
«روابط قطع نشده، ولی خود رابطه اهمیت پیدا کرده، شکلش خیلی مهم نیست حضوریه، مجازیه، تلفنیه.»

مشارکت‌کننده (۲-۵) در رابطه با نیازمحور بودن تعامل قومی پسا‌کرونا می‌گوید:
«روابط بیرون از خانواده کم شده، ازین طرف روابط درون خانواده زیاد شده، یعنی با کسانی که به بودن باهاشون نیاز دارن.»

مشارکت‌کننده (۱-۶) در رابطه با هویت‌بخش بودن تعامل قومی پسا‌کرونا می‌گوید:
«الآن افرادی که باهاشون رابطه دارم واقعاً خودم رو جزوی از اونها می‌دونم درسته هم قومیم هستن ولی افرادی هستن که خودم انتخابشون کردم باهاشون ارتباط داشته باشم نه مجبور باشم ارتباط داشته باشم چون فامیلیم.»

مشارکت‌کننده (۱-۷) در رابطه با رسمیت‌بخش بودن تعامل قومی پسا‌کرونا می‌گوید:
«الآن به این فکر می‌کنم که با توجه به شرایطم و میلیم برم یا نه. آگه نخوام برم به راحتی یه بهانه میارم. چون درواقع اون قوم اگر منو بخواد به این نیست که حتماً تحت هر شرایطی حتی به ضررم که شده رفت‌وآمد داشته باشم، باید منو بخاطر خودم بخواد تا منم بخوامش.»

خوشه اصلی «پیوسته شدن اعضای قوم» شامل ۵ خوشه فرعی است که عبارت‌اند از: (۱) دورمشارکتی، (۲) خودانگیخته، (۳) همبستگی شبکه‌ای، (۴) حمایت اجتماعی داوطلبانه، (۵) تخصص محور. پس از مواجهه با مخاطره کرونا، نحوه مشارکت و همیاری در میان اعضای قوم چند تغییر عمده را پذیرفته که موجب شده به جای اینکه اعضای قوم را به اجبار به یکدیگر وابسته سازد، آن‌ها را به صورت داوطلبانه به هم پیوسته کند. این تغییرات عبارت‌اند از: (۱) استفاده از بستر فضای مجازی به منظور اطلاع‌رسانی نیاز به کمک و نیز نحوه جمع‌آوری کمک‌های نقدی و غیرنقدی، (۲) عدم تقسیم‌بندی میزان کمک بر مبنای پسران و در نتیجه آزاد بودن افراد در کمک‌رسانی و نیز تعیین میزان مبلغ (حمایت اجتماعی داوطلبانه)، (۳) کمک و همبستگی از راه دور (دورمشارکتی)، (۴) ظهور کمک‌های گمنام و عدم اصرار بر ثبت فهرست کمک‌دهندگان (خودانگیخته)، (۵) انتشار شبکه‌ای خبر رویداد نیازمند کمک و نیز انتقال شبکه‌ای کمک (همبستگی شبکه‌ای)، (۶) برون‌سپاری تخصص محور امورات با اتکا بر مبالغ جمع‌آوری شده به جای همه‌دستی و پسر-سهم اجباری پیشین. به طور کلی تعامل قومی پسا کرونا اعضای قوم را به هم پیوسته ساخته، و جایگزین وابستگی قومی پیشا کرونا شده که صرفاً بر مبنای هم‌قومی بودن استوار بود.

مشارکت‌کننده (۱-۱) در رابطه با دورمشارکتی بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:

«از فضای مجازی استفاده می‌کردیم که احوال همدیگر رو پی‌رسیم و روابطمون رو داشته باشیم، به همدیگر کمک کنیم، تو غم و شادی هم شریک باشیم، ولی به صورت غیرحضور و از راه دور.»

مشارکت‌کننده (۱-۷) در رابطه با خودانگیخته بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:

«رابطه مجازی اینو راحت کرده بدون اینکه طرف چهره تو رو ببینه و بدون اینکه نیاز به گریه الکی باشه که همدردی رو نشون بدی تسلیم میگی. طوری شده که الان این خودمم می‌خوام با طرف همدردی کنم حالا حضوری یا غیرحضور.»

مشارکت‌کننده (۲-۷) در رابطه با همبستگی شبکه‌ای تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:

«فضای مجازی کمک کرد روابطمون رو هم حفظ بکنیم، هم شکل جدیدی بهشون بدیم. مثلاً خونه‌ی پسرعموم آتیش گرفت. بچه‌های فامیل توی اینستاگرام استوری کردن، همه کمک کردن، پول کارت به کارت می‌کردن و مبلغ زیادی جمع شد.»

مشارکت‌کننده (۲-۳) درباره حمایت اجتماعی داوطلبانه تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«الآن خیلی بیشتر به هم کمک می‌کنن. داوطلبانه شده و دیگه اجباری نیست.»

مشارکت‌کننده (۱-۲) در رابطه با تخصص‌محور بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«الآن دیگه برای انجام اکثر کارهایی که قبل کرونا دیگران مجبور به مشارکت می‌شدن برون‌سپاری می‌کنن یعنی مثلاً اگر کشاورزی دارن ساختمان‌سازی دارن چندتا کارگر می‌گیرن و کارشون رو انجام میدن و انتظاری ندارن کسی باید رایگان کمکی بده.»

خوشه اصلی «علمی-عقلانی شدن بنیان معرفتی تعامل» شامل ۶ خوشه فرعی است که عبارت‌اند از: (۱) مشروع‌ساز تطبیقی-منطقی، (۲) چندرسانه‌ای، (۳) بین‌درون‌نسلی، (۴) دیالوگ، (۵) دموکراتیک، و (۶) به‌روز (علمی-تطبیقی). پس از مواجهه با کرونا، کسب اطلاعات علمی درباره کرونا و آمار ابتلا و مرگ‌ومیر ناشی از آن و همچنین اطلاعات علمی درباره نحوه انتشار بیماری و گروه‌های در معرض خطر مانند بیماران زمینه‌ای، از رسانه‌های گوناگون و به‌طور کلی منابع خارجی و برون‌قومی، موجب تغییر رفتار معاشرتی افراد و بازرنگری در تعاملات درون‌قومی شده، به‌گونه‌ای که روابط را از نظر کمیت و کیفیت دگرگون کرده، مبنای تعامل را از بنیان‌های عاطفی و سنتی به بنیان علمی-عقلانی تغییر داده (مشروع‌ساز تطبیقی-منطقی) و همچنین هنجارها و الگوهای جدید تعاملات قومی را نهادینه ساخته است. برای مثال دیگر مانند سابق، دسته‌دسته به عیادت بیماران سرطانی نمی‌روند، چراکه دانشی علمی در رابطه با بیماری‌های زمینه‌ای و میزان خطر ابتلا به کرونا برای این گروه از بیماران به دست آورده‌اند؛ و یا با رعایت پروتکل‌های بهداشتی در تعاملات خود حاضر می‌شوند و این هنجارهای جدید را حتی باوجود مهار بیماری،

پایدار و نهادینه ساخته‌اند. دانش در مورد مخاطره و الگوی تعاملی استاندارد طبق شرایط موجود، به صورت دیالوگ و دموکراتیک بین والدین و فرزندان منتقل شده و بر سر آن توافق حاصل کرده‌اند. معرفت تعاملی، دیگر مانند تعامل قومی پیشاکرونا تنها بین نسلی یکسویه (از والدین به فرزندان) نبوده است بلکه هم بین نسلی دوسویه بوده و هم درون نسلی بوده یعنی میان اعضای نسل فرزندان و نیز میان اعضای نسل والدین منتقل شده، معرفتی تعاملی که مبتنی بر دانش به روز و علمی-عقلانی در مورد مخاطره‌ی کرونا می‌باشد و جایگزین معرفت عامیانه و سنتی پیشین شده است. درعین حال این دانش انتقالی تنها به شکل شفاهی نیست بلکه به صورت مولتی‌مدیا (چندرسانه‌ای: تصویر، فیلم، صوت، متن و...) منتقل شده است. به طور کلی فرد سعی کرده رفتار تعاملاتی خود را بر مبنای الگوهای استاندارد علمی بازنگری نماید.

مشارکت‌کننده (۱-۱) در رابطه با مشروع‌ساز تطبیقی-منطقی بودن تعامل قومی

پساکرونا می‌گوید:

«هرچه دانش ما درباره‌ی کرونا و آمار مربوط به اون بیشتر می‌شد بیشتر توی روابطمون یه جورایی بازنگری می‌کردیم و سعی می‌کردیم تا حد امکان روابط رو کاهش بدیم و اون روابط اجباری رو با حفظ مسائل بهداشتی مثل ماسک زدن و دست ندادن و ... برقرار کنیم.»

مشارکت‌کننده (۲-۲) در رابطه با چندرسانه‌ای بودن تعامل قومی پساکرونا می‌گوید:

«بعد کرونا فهمیدیم چقدر این گوشیا مفید و کار راه انداز هستن. هم میشه باهش زنگ زد و تماس تصویری گرفت و از دیگران خبر گرفت، هم اینکه کلی اطلاعات و عکس و فیلم و... درباره‌ی کرونا توشون هست.»

مشارکت‌کننده (۵-۱) در رابطه با بین‌درون‌نسلی بودن تعامل قومی پساکرونا می‌گوید:

«اطلاعاتی که در مورد کرونا از منابع مختلف می‌گرفتیم بین همدیگه منتقل می‌کردیم؛ یعنی ما به پدر و مادرامون می‌گفتیم و اونا هم به ما. با خواهر و

برادران هر کدوم اطلاعات جدید پیدا می‌کردیم برای هم می‌فرستادیم. یا اطلاعاتی که به والدینمون می‌دادیم اونام به خواهر و برادرشون می‌دادن.»

مشارکت‌کننده (۱-۲) در رابطه با دیالوگ بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«ما هر چی تو اینترنت درباره‌ی کرونا می‌دیدیم بهشون [والدین] نشون می‌دادیم. اونام هر چی از اخبار شنیده بودن به ما می‌گفتن.»

مشارکت‌کننده (۲-۴) در رابطه با دموکراتیک بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«اکثر والدین سواد این چیزها رو نداشتن که بتونن از فضای مجازی یا گوشی‌های هوشمند استفاده بکنن، برای همین هر چی بچه‌ها می‌گفتن قبول می‌کردن یا با چیزهایی که از اخبار ملی شنیده بودن مقایسه می‌کردن و بالاخره به توافق می‌رسیدیم.»

مشارکت‌کننده (۲-۵) در رابطه با به‌روز بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«بعد کرونا دانش ما درباره‌ی اینکه روابط چجوری باید باشن تا مریض نشیم، به دانش تخصصی بود، دانش عامه نبود، از منابع علمی رسانه‌ای و افراد متخصص بود که روزانه اطلاعات جدید رو در اختیار مردم قرار می‌دادن.»

خوشه اصلی «با برنامه‌شدن تعامل» شامل ۳ خوشه فرعی است که عبارت‌اند از: ۱) با برنامه، ۲) میزبان‌سالار، و ۳) خصوصی‌گرا. پس از مواجهه با مخاطره کرونا، تعاملات قومی از حالت سرزده به «از قبل هماهنگ‌شده» تغییر رویه داده؛ یعنی افراد سعی می‌کنند قبل از هر گونه ملاقات و تعامل، برنامه‌ریزی نموده (با برنامه) و دیگر سرزده جایی نروند و پیش از هر رویداد تعاملی اطلاعاتی را در مورد سلامت و بیماری طرف مقابل تعامل کسب نمایند و یا اطلاعاتی را در این رابطه به دیگران منتقل نمایند. درک شرایط میزبان و علاقه‌ی وی برای برقراری تعامل اهمیت یافته، و تعامل قومی به‌نوعی میزبان‌سالار شده، برخلاف تعامل قومی پیشاکرونا که مهمان‌سالار بود. این بدان معناست که حریم خصوصی اهمیت یافته (خصوصی‌گرا) و منزل هر یک از اعضای قوم، دیگر یک مکان عمومی که بتوان سرزده، صرف هم‌قومی بودن، بدان رفت‌وآمد کرد، تلقی نمی‌شود.

مشارکت‌کننده (۱-۲) در رابطه با بابرنامه بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«مهمونیا کمتر شده مثل قبلاً سرزده نیست، از قبل هماهنگک میشه. مخصوصاً اولین اطلاعاتی که سعی می‌کنیم کسب کنیم درباره خانواده میزبان یا مهمان آینه که ببینیم آیا مریض نیستن یا حداقل طی هفته گذشته مریض نبودن؟»

مشارکت‌کننده (۱-۱) در رابطه با میزبان‌سالار بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«دیگه کسی سرزده نمی‌ره مهمونی. در واقع صاحب‌خونه اهمیت پیدا کرده، می‌گن نکنه بریم اونارو مریض کنیم، یا اینکه شاید الان طرف راضی نباشه بریم خونش چرا همینطوری سرمونو بندازیم پایین بریم خونشون.»

مشارکت‌کننده (۱-۴) در رابطه با خصوصی‌گرا بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«کرونا باعث شد این مردم ما یاد بگیرن همیشه خونه‌ها عین کاروان‌سرا باشه هی آدم بیاد و بره. دیگه هر خونه یه حریمی پیدا کرد، برای حفاظت از سلامتی و زندگی شخصی معنا پیدا کرد.»

خوشه اصلی «غایتمند شدن تعامل» شامل ۳ خوشه فرعی است که عبارت‌اند از: (۱) هدفمند، (۲) رابطه‌جو، و (۳) باطنی. مواجهه با مخاطره سبب شده که فرد دیگر تعامل قومی را به مثابه «وسيله» ای برای کسب هویت و رسمیت‌یافتگی در میان قوم تلقی نکند و نگاه ابزاری به تعامل نداشته باشد. بلکه هم خود رابطه و تعامل برای او ارزشمند شده، هم طرف مقابل رابطه و تعامل برای او اهمیت یافته است. تعامل از نظر او اینک بستری است برای «با دیگری بودن» و هم‌زمان «خود را به دیگری ابراز کردن». این دوجانبگی تعامل موجب ارزشمندی آن در نگاه فرد شده است. «دیگری» اکنون عنصر مهمی از تعامل است به نحوی که بدون حضور او، در واقع تعامل معنایی ندارد؛ بنابراین هم خود تعامل و هم طرف مقابل آن به مثابه «غایت» انگاشته می‌شوند. در تعامل قومی پیشاکرونا تنها فرم تعامل اهمیت داشت که دقیقاً منطبق بر الگوی قومی باشد، اما در تعامل قومی پسا کرونا، محتوای تعامل اهمیت بیشتری یافته است. بدین معنا که فرد خواهان برقراری تعاملی پرمحتوا و

باطنی است تا تعاملی صرفاً فرمالیته؛ زیرا آن نوع تعاملِ پرمحتواست که به وی فرصت ابراز وجود می‌دهد.

مشارکت‌کننده (۱-۲) در رابطه با هدفمند بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«الآن قبل اینکه بخوام رابطه‌ای با هم قومی برقرار کنم، با خودم فکر می‌کنم آیا اون ارتباط تأثیر مثبتی برام داره؟»

مشارکت‌کننده (۱-۵) در رابطه با رابطه‌جو بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«چون خود رابطه مهم شده سعی می‌کنم اونو خرج کسی کنم که برام ارزشمنده؛ یعنی صرف رابطه داشتن دیگه مهم نیست، بلکه الآن فهمیدیم فرصت ارتباط برقرار کردن رو نباید خرج هر کسی کنیم.»

مشارکت‌کننده (۲-۴) در رابطه با باطنی بودن تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:
«الآن با هر کسی از اقوام که می‌خوام رابطه داشته باشم بیشتر این برام مهمه که اون رابطه دلی باشه.»

خوشه اصلی «بیش‌دیجیتالی‌شدن تعامل» شامل ۲ خوشه فرعی است که عبارت‌اند از: (۱) خودارتقای دیجیتال، و (۲) مجازی‌سازی تعامل. پس از مواجهه با کرونا، فرد سعی کرده به منظور حفظ و تداوم تعاملات قومی، از بسترهای روابط با واسطه بهره‌برد و توانایی خود را در استفاده از این بسترها ارتقاء بخشد (خودارتقای دیجیتال). فرزندان در توانمندسازی والدین و نیز افراد مسن که پیش از مواجهه با کرونا «سواد دیجیتال» استفاده از فناوری‌های ارتباطی هوشمند را نداشته‌اند، نقش مهمی ایفا کرده‌اند. همچنین به موازات تأکید داوطلبانه و دیگرخواهانه بر عدم حضور فیزیکی در رویدادهای جمعی، بسیاری از رویدادهای دارای اولویت کمتر حذف شده، و رویدادهای دارای اولویت بیشتر، به شیوه «حضور از راه دور» (مجازی‌سازی تعامل) و سبکی جدید برگزار شده‌اند.

مشارکت‌کننده (۱-۴) درباره خودارتقای دیجیتال در تعامل قومی پسا کرونا

می‌گوید:

«بعد کرونا من یاد گرفتم با این گوشی‌های جدید کار کنم، دخترم بهم یاد داد
چجوری باهاش کار کنم و تماس تصویری بگیرم.»

مشارکت‌کننده (۱-۳) درباره مجازی‌سازی تعامل در تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:

«توی کرونا که نمی‌تونستیم جایی بریم یا کسی بیاد خونه‌مون، با گوشی پسر
کوچیکم، با دخترام و پسر بزرگم تماس تصویری می‌گرفتم.»

خوشه اصلی «نمود یافتن نقش عاملیت ناانسانی» شامل ۳ خوشه فرعی است که عبارت‌اند
از: (۱) عاملیت کرونا، (۲) شوک‌زنده، و (۳) فرصت‌ساز. پس از مواجهه با کرونا، تغییرات
پرشتاب (شوک‌زنده) زیادی در همه جنبه‌های تعاملی ایجاد شده و پیامدهای مثبت بسیاری
در حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، و بهداشتی-سلامتی به دنبال داشته به گونه‌ای
که دامنه انتخاب فرد برای کنش در هر یک از حوزه‌های مذکور افزایش یافته است. آنچه
در اینجا اهمیت دارد تأکید فرد بر عاملیت ویروس کرونا در ایجاد تغییرات و پیامدهای
مذکور است که از دیدگاه وی مثبت می‌باشند و او آنها را نوعی پیشرفت نسبت به دوره
پیشاکرونا به حساب می‌آورد، زیرا فرصت‌هایی را برای پیشرفت و تمدن فراهم آورده است
(فرصت‌ساز)؛ به عبارت دیگر نقش عاملیت ناانسانی در روند تحول آشکار شده است.

مشارکت‌کننده (۲-۵) در رابطه با نقش عاملیت کرونا در تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:

«کرونا، این ویروس کوچیک، باعث شد یاد بگیریم روابط درست رو جایگزین
روابط غلط کنیم و اینطوری شروع کننده‌ی یه موج تغییر باشیم تا روزی که همه
با کمک هم رسومات و رفت‌وآمدهای غلط رو اصلاح کنن.»

مشارکت‌کننده (۱-۳) درباره شوک‌زنده بودن کرونا در تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:

«قبل کرونا گرونی و فشار زندگی باعث شده بود که بعضی مهمونی‌ها و
رفت‌وآمدها و... کمتر بشه و کرونا که اومد حالت یک چیزی بود که اینو تشدید
کرد و باعث شد از خیلی ازین روابط حذف بشه یا تغییر اساسی بکنه.»

مشارکت‌کننده (۲-۶) درباره فرصت‌ساز بودن کرونا در تعامل قومی پسا کرونا می‌گوید:

«کرونا در واقع فرصت تغییر و اصلاح خودمومن و روابطمومن رو فراهم کرد، که عقلانی‌تر عمل کنیم.»

بحث و نتیجه‌گیری

مخاطره شیوع کرونا با تأکید بر فاصله‌گیری اجتماعی سبب شد که تعاملات اجتماعی پساکرونا با معنایی توأم شود که بدون کرونا امکان آن وجود نداشت. حفظ فاصله به بخشی از زندگی بدل شد تا مقابله فردی و اجتماعی مؤثرتری با شیوع کرونا صورت گیرد. جنبه دیگر تغییر زندگی در اثر کرونا، شتاب‌گیری «دیجیتالیزه‌شدن ارتباط» و «کاهش غیرقابل‌احیای مناسبات انسانی» دوران پساکرونا است که این دگرگونی‌ها در بافت‌های قومی نمود بیشتری داشته است. بر همین اساس تحقیق حاضر بر تجربه‌زیسته تعاملات اجتماعی پساکرونا در میان لک‌زبانان شهرستان بروجرد متمرکز شده است. روش تحقیق پدیدارشناسی توصیفی موستاکاس بوده و تعداد ۱۶ نمونه به‌صورت هدفمند و تا اشباع نظری انتخاب شده و با آنان مصاحبه‌ی عمیق صورت گرفته است. همچنین از ۱۰ مشاهده مشارکتی به‌منظور گردآوری داده‌های بیشتر استفاده شده است. بر اساس نتایج کدگذاری و تحلیل مفهوم «تعامل قومی پساکرونا» شامل ۸ خوشه اصلی است که عبارت‌اند از: (۱) مجال یافتن عاملیت انسانی، (۲) اجتماعی‌شدن تعامل، (۳) پیوسته‌شدن اعضای قوم، (۴) با برنامه‌شدن تعامل، (۵) علمی-عقلانی‌شدن بنیان معرفتی تعامل، (۶) غایتمند شدن تعامل، (۷) بیش‌دیجیتالی‌شدن تعامل، و (۸) نمود یافتن نقش عاملیت ناانسانی.

بل به تبعیت از زیمل در رابطه با تحلیل جامعه‌شناختی مد معتقد است که فرد با تبعیت از مد در حال نمایش فردیت خودش در عمومی‌ترین مکان است. در تعامل قومی پساکرونا نیز فرد با بازگشت به سوی جامعه سعی کرده فردیت خود را در میان جامعه قومی به نمایش بگذارد با این تفاوت که نه با تبعیت از مد، بلکه با اتکای بر فردیت خودش؛ یعنی فرد هم به ارزش‌های فردی خودش پایبند بوده و هم با دیگران بودن را خواسته است. ویر مفهوم رابطه تأسیسی را به کار می‌برد که رابطه‌ای متکی بر عقلانیت و بر اساس منافع مشترک است. همان جنبه‌ای از رابطه که عاملیت‌محور بودن آن را نمایش می‌دهد و تعامل قومی پساکرونا دارای آن است. بلومر نیز معتقد است که روابط همیشه ثابت نیستند، بلکه باز و

وابسته به تأیید طرفین هستند. مواجهه با مخاطره کرونا سبب شده که تعاملات قومی بازنگری شوند به گونه‌ای که مورد تأیید طرفین باشند. لنگ معتمد است که اگر مردم نیاز به تعامل داشته باشند در هر محیطی بستر آن را فراهم می‌کنند. یافته‌های تحقیق نیز نشان داد که علی‌رغم شرایط انزوای فیزیکی ناشی از مواجهه با مخاطره کرونا افراد راه‌های جدیدی برای ارتباط برگزیده‌اند چراکه به تعامل با جمع نیازمند بوده‌اند. درست است که این ارتباط از راه دور بوده اما همان‌طور که گل معتمد است که تراکم فیزیکی رابطه مستقیمی با محتوا و کیفیت و کمیت تعامل اجتماعی ندارد، یافته‌های تحقیق نیز نشان داد که تعامل قومی پساکرونا بر دسترس‌مداری مبتنی بوده و نه حضورمداری. زیمیل اهمیت مؤلفه فاصله در دوری و نزدیکی روحی را نشان می‌دهد. در تعامل قومی پساکرونا نیز فاصله نسبت خویشاوندی و میزان صمیمیت و نزدیکی طرفین تعامل به مؤلفه‌ای اساسی در برقراری و حفظ تعامل تبدیل شده است. و بر رابطه تأسیسی متکی بر عقلانیت را آن نوع رابطه‌ای می‌داند که طرفین منافع مشترکی دارند و این منافع مشترک است که تعامل میان آن‌ها را رقم زده است. اگرچه فرد در تعامل قومی پساکرونا به دنبال اشتراکاتی فراتر از صرفاً هم‌قومی بودن برای بنا نهادن تعامل بر آن است، اما این تعامل وجه صمیمیت رابطه تأسیسی وبری را نیز داراست؛ به عبارت دیگر تعامل قومی پساکرونا، تلفیقی است از رابطه تأسیسی و تأسیسی. چیزی شبیه مفهوم «باند» که بل آن را اجتماعی می‌داند که هم رابطه صمیمانه را داراست و هم منافع مشترک. گیدنز در بحث رابطه ناب، و پوگام در بحث رابطه مشارکت انتخابی، به وابستگی توافق و سازگاری به حفظ فردیت در تعامل پرداخته‌اند. در چنین روابطی عنصر فردیت در انتخاب طرف مقابل تعامل و نیز انتخاب فرم تعامل برجسته است. علاوه بر اینکه محتوای تعامل، یعنی انگیزه فرد از برقراری و حفظ تعامل اهمیت بسزایی به عنوان بستر تعامل دارد. تافلر نیز روابط داغ (پیچیده و محکم) میان اعضای خانواده را پیش‌بینی کرده، که دیدیم مواجهه با مخاطره کرونا و به تبع آن حذف تعاملات قومی غیرضروری، موجب گرایش به تعاملات درون‌خانوادگی و در نتیجه داغ‌شدن این روابط شده، چراکه نیاز عاطفی فرد به داشتن تعامل با دیگران را بیش از سایر انواع روابط فراهم می‌سازند. کولی و مید معتقدند معرفت اجتماعی در روند ارتباط کسب

می‌شود زیرا به فهم دیگران نیاز دارد، بنابراین با مطالعه دگرگونی ارتباطی می‌توان به تغییرات جامعه و معرفت پی برد. دیدیم که تعامل قومی پساکرونا مبتنی بر نوع جدیدی از معرفت، یا همان معرفت علمی-عقلانی است. آن‌ها همچنین معتقدند جامعه مدرن دو ویژگی ارتباطی دارد: سرعت انتشار معرفت از طریق رسانه‌ها، و دسترسی گسترده به میزانی از معرفت که قبلاً ممکن نبود. پس از مواجهه با مخاطره کرونا، معرفت مخاطره و به تبع آن معرفت تعاملی؛ یعنی دانش مربوط به شیوه قابل قبول تعامل از منظر علمی-عقلانی، با سرعت بالا و دامنه زیاد از طریق منابع اطلاعاتی و رسانه‌های مختلف منتشر شده و همچنین افراد دسترسی گسترده‌ای به ویژه از طریق فضای مجازی به این معرفت یافته‌اند که تا پیش از مواجهه با مخاطره ممکن نبوده است. ردیف‌د معتمد است که رفتارهای اعضای جامعه قومی، خودجوش و بدون برنامه قبلی و مبتنی بر خویشاوندی است و هیچ قانون یا عادت‌ی برای آزمون و گزارش کردن هدف‌های فکری وجود ندارد؛ اما دیدیم که مواجهه با مخاطره کرونا موجب آزمون قانونی جدید؛ قانون هماهنگی تعامل، و به صورت عادت در آوردن آن شده است. واحد کنش دیگر مانند تعامل قومی پیشاکرونا گروه خویشاوندی نیست، بلکه کنش تعاملی، مبتنی بر هماهنگی و برنامه شده است. زیمیل معتقد است که رابطه زمانی از نظر اخلاقی و جامعه‌شناختی کامل است که هر فردی غایتی برای دیگری باشد. دیدیم که تعامل قومی پساکرونا غایتمند است و طرف مقابل تعامل یا همان «دیگری» تا آن حد اهمیت دارد که در واقع تعامل بدون حضور مؤثر او معنایی ندارد. اینک می‌بینیم برخلاف آنچه گیرتزم معتقد است که گرایش به هم‌قومی به دلیل نفس خود پیوند است، که حالتی پیش‌داده دارد نه انتخاب خودسرانه؛ یعنی پیوند داشتن با هم‌قومی یک عنصر بلاشرط است و فرد نمی‌تواند به اختیار خود در آن دخل و تصرف نماید، در تعامل قومی پساکرونا، افراد نه به دلیل پیوند پیش‌داده، بلکه برعکس، دقیقاً به دلیل انتخاب خودسرانه است که با اعضای قوم خود تعامل دارند. گافمن در بحث تفاوت جلو صحنه و پشت صحنه در نمایش اجتماعی، به این موضوع پرداخته که آنچه در جلو صحنه تعامل اجرا می‌گردد ممکن است متفاوت با پشت صحنه آن باشد، تفاوتی که در جلو صحنه تعامل قومی پیشاکرونا (فرم کلیشه‌ای تعامل) و پشت صحنه آن (محتوا و انگیزه تعامل) شاهدش بودیم؛

اما در تعامل قومی پسا کرونا فرم و محتوای تعامل به یک اندازه اهمیت یافته‌اند و در نتیجه جلوصحنه و پشت‌صحنه تعامل تفاوت اندکی دارند. تافلر در مورد شوکی سخن گفته که ناشی از مدرنیته است و تغییرات زیادی به بار می‌آورد که باید برای رفع جنبه‌های زیان‌آور آن از پیش آماده باشیم و نیز بسیاری از تغییرات را با روی گشاده بپذیریم چرا که فرصت‌هایی برای پیشرفت جوامع هستند. یافته‌های تحقیق نشان داد که مخاطره کرونا شوکی ایجاد کرده که دگرگونی‌های فرهنگی اجتماعی بسیاری در تعاملات قوم لک به دنبال داشته که از آن تحت عنوان فرآیند تمدن یاد می‌کنند. فرآیندی که در حالت عادی سال‌ها طول می‌کشید اما ویروس کرونا به عنوان یک عامل مؤثر، آن را با شتاب جلو انداخته است. گیدنز معتقد است که برای مدیریت مخاطره باید کاری کنیم افراد تغییر رفتار بدهند چون هم مسئول هستند و هم حق دارند. از نظر او نیز در مخاطره فرصت‌هایی برای بازاندیشی و بازسازماندهی وجود دارد. آری به بحث در رابطه با موارد ناانسانی بازسازماندهی کننده روابط اجتماعی پرداخته و جالب است که ویروس‌های به شدت متحرک و کوچک‌سازی فناوری‌های ارتباطی را گونه‌هایی از این موارد ناانسانی می‌داند که هر دو در مخاطره کرونا حضور چشم‌گیری داشتند. بک مفهوم بازخانوادگی‌سازی در جامعه خطر را مطرح می‌کند که به معنای محدود کردن و تعدیل کردن روابط ملایم بازار در پیوند با توانمندسازی عامدانه اشکال اجتماعی زندگی است؛ یعنی نوعی نگاه بازاری ملایم موجب باز شکل‌دهی روابط اجتماعی می‌گردد، که تغییرات فرهنگی ناشی از مواجهه با مخاطره کرونا این نگاه بازاری را نشان داده است. نیوبای در تعریف اجتماع معتقد است که روح اجتماع در میان افراد از لحاظ جغرافیایی پراکنده نیز وجود دارد. دیجیتالیزه بودن تعامل قومی پسا کرونا نیز زمینه شکل‌گیری و بازسازی روح اجتماع قومی را از فاصله دور فراهم ساخته است. میروویتز نیز به بحث بازگردانی جوامع شفاهی در رسانه‌های الکترونیک، شفاهی‌گری روابط الکترونیک، و ترویج گونه‌های نوین و غیرمستقیم تجربه مشارکتی پرداخته است. لنگ نیز معتقد است که اگر مردم به تعامل اجتماعی نیاز داشته باشند در هر محیطی زمینه آن را فراهم می‌کنند. به باور گیدنز از جاکندگی نظام‌های اجتماعی ناشی از جدایی زمان و مکان، موجب بازسازماندهی بازاندیشانه‌ی روابط اجتماعی

در پرتوی درون‌دادهای معرفتی می‌شود. این فرصتی بوده که تعامل قومی پسا‌کرونا به واسطه دیجیتالیزه شدن فراهم ساخته است. پاستر نیز معتقد است که امکان گسترش دلخواهی از روابط اجتماعی از طریق ظرفیت شبکه‌ای رایانه‌ها فراهم می‌شود که موجب کاهش انزوای عصر اطلاعات از طریق امکان دیدار الکترونیکی و باز شکل‌بندی روابط اجتماعی می‌گردد. تامپسون نیز به این جنبه آفرینشی انواع جدید روابط اجتماعی و اشکال نوین صمیمیت و بازسازماندهی روابط اجتماعی با استفاده از رسانه‌های ارتباطی نو؛ تحت عنوان «هم‌بودی مکان‌زدایی شده»، «جامعه‌جویی با واسطه»، «صمیمیت متقابل از راه دور»، پرداخته است که به نظر وی موجب تحول الگوی سنتی تعامل و احیای سنت به موازات مناسک‌زدایی از آن می‌شود. گرام با تأکید بر دگرگونی تعاملات اجتماعی از طریق اینترنت، معتقد است که این زندگی است که به معنای واقعی روی اینترنت جریان دارد. آری الکترونیکی شدن ارتباطات را عامل نوسازماندهی روابط اجتماعی و ظهور روابط جدید و اجتماع آنلاین که یک اجتماع واقعی است، جابجایی‌های تخیلی، بازخصوصی‌سازی جهان، تقویت مناسک و سنت‌های اجتماعات سابق، بازتعریف مفاهیم ملاقات و چهره، حضور و در دسترس‌بودگی از فاصله دور می‌داند؛ همان مؤلفه‌هایی که تعامل قومی پسا‌کرونا دارای آنها بود. بل اجتماعات مجازی را پاسخی برای عطش نسبت به اجتماعات گمشده و حس تعلق می‌داند که آنها را دوباره بازسازی، و خلاء را پر می‌کنند. تِرو و همکارانش تکنولوژی را عامل تغییر الگوهای تعامل اجتماعی، برانگیختن افراد برای بررسی ماهیت واقعی ارتباط، شکل‌گیری جامعه‌ی رایانه‌ای، ارتباطات کامپیوتر-واسطه، و همگرایی زندگی آنلاین و آفلاین می‌دانند، و با طرح مفاهیمی همچون «آش ارتباطی» و «نامرئی شدن تکنولوژی» معتقدند روابط اجتماعی مستحکمی از طریق اینترنت برقرار می‌گردد که موجب حضور اجتماعی در ارتباط رابطه‌مدار به جای ارتباط وظیفه‌مدار می‌گردد. به باور آنها اجتماعات آنلاین اجتماع سنتی نیستند اما با همان کیفیت اجتماع هستند و برای کنش و یادآوری خلق می‌شوند. دیدیم که مشارکت‌کنندگان معتقد بودند تعامل قومی دیجیتالی نسبتاً همان کیفیت تعامل قومی حضوری را داراست به علاوه مزایای دیجیتالی خاص آن مانند فریز شدن تعامل و قابلیت گرم شدن مجدد.

در مقایسه یافته‌های تحقیق حاضر با پیشینه پژوهشی می‌توان گفت برخلاف ارزیابی‌های سریع ایمانی‌جاجرمی (۲۰۱۹)، بختیاری (۲۰۱۹)، میرزایی (۲۰۱۹)، کاظمی (۲۰۱۹)، شرف‌الدین (۲۰۲۰)، و نیز پژوهش‌های معتمدجهرمی و کاوه (۲۰۲۱)، منفرد و همکاران (۲۰۲۱)، خلجی‌نیا و همکاران (۲۰۲۱)، عسگری و همکاران (۲۰۲۱)، بهمنی و همکاران (۲۰۲۳)، ناصر و همکاران (۲۰۲۰)، کیم و فلوراک (۲۰۲۱)، کالی و همکاران (۲۰۲۱)، فیلیپوت و همکاران (۲۰۲۱)، ادی (۲۰۲۱)، و لو و همکاران (۲۰۲۲) تأثیرات اجتماعی منفی مخاطره کرونا در واقع گذرا بوده‌اند و پس از تقویت وجوه فردی برای تاب‌آوری در مقابل آن، نه تنها این تهدیدات و تأثیرات منفی کاهش یافته است بلکه عموماً به فرصت‌هایی نو برای خلق تعاملات و اجتماعات جدید تبدیل شده‌اند. در واقع موافق با نتایج پژوهش‌های همچون ساعی (۲۰۱۹)، خانیکی (۲۰۱۹)، لانگ و همکاران (۲۰۲۱)، تیتس و همکاران (۲۰۲۱)، جیکوبز و آلیس (۲۰۲۱)، اُکابی-میامتو و همکاران (۲۰۲۱) و پاترا (۲۰۲۱) ماهیت تعاملات اجتماعی قوم لک دگرگون، و فرصت‌هایی برای پیشرفت زندگی اجتماعی فراهم شده است.

به‌طور کلی مواجهه با مخاطره کرونا باعث ظهور نگرش جدیدی نسبت به تعاملات قومی میان اعضای قوم لک شده است و ماهیت این تعاملات هرچه بیشتر از حالت قوم‌گرایانه، به‌سوی حالت اجتماع‌گرایانه سوق داده‌شده و با حذف تقریبی عناصر نژادپرستانه و تبارمحور از آن، اعضای قوم شاهد رواداری بیشتری در تعاملات خود بوده‌اند. این رواداری ناشی از گرایش به حفظ ارزش‌های فردی به‌موازات ارزش‌های جمعی است. مواجهه با مخاطره کرونا، فرصتی برای ابراز فردیت فراهم آورده است، فردیتی که تا پیش از مواجهه با کرونا، راهی جز اضمحلال درون مناسبات قومی نداشت. علاوه بر پیشنهاد پژوهشی مبنی بر آزمودن یافته‌های تحقیق حاضر در تحقیقات آینده، به رسمیت شناختن عامل‌های ناانسانی در تحلیل‌های جامعه‌شناختی، و همچنین انجام پژوهش‌های قوم‌نگارانه در رابطه با پیامدهای فرهنگی مواجهه با مخاطره کرونا در بافت‌های قومی (با توجه به اینکه تحقیق حاضر یک تحقیق جامعه‌شناختی بوده است)، پیشنهادهای کاربردی ذیل نیز ارائه می‌گردد: (۱) ایجاد و تقویت بسترهای تعامل با واسطه و

فراهم نمودن دسترسی سهل و ارزان به این بسترها برای ساکنان مناطق دارای بافت قومی، به‌جای فیلتر کردن شبکه‌های اجتماعی و پیام‌رسان‌های پرمخاطب و کاربرپسند، (۲) آموزش سواد دیجیتال و سواد رسانه‌ای برای گروه‌های سنی مختلف به‌ویژه افراد مُسن، به‌منظور تاب‌آور نمودن و توانمند ساختن اعضای جوامع قومی در برابر مخاطراتی که ممکن است در آینده به‌مانند مخاطره انتشار ویروس کرونا، روابط اجتماعی را تهدید و مختل نماید، و (۳) فراهم ساختن بستر دسترسی افراد به دانش علمی و معرفت به‌روز درزمینه‌ی الگوی روابط و تعاملات اجتماعی پیشگیرانه (حافظ سلامتی خود و دیگران) به‌منظور برطرف نمودن هراس اجتماعی ناشی از مواجهه با مخاطره و بازسازی پیوندهای اجتماعی و به‌طور کلی بازجامعه‌پذیر نمودن اعضای جامعه مبتنی بر دانش علمی جدید.

تشکر و قدردانی

از همه مشارکت‌کنندگان در پژوهش حاضر قدردانی می‌گردد، به‌ویژه آن دسته از مشارکت‌کنندگان سالمند، و نیز شاغلین، که باوجود شرایط خاص، با پژوهش همکاری نمودند. همچنین از همه مشارکت‌کنندگان روستایی سپاسگزاریم که با مهمان‌نوازی خود، محقق را در تکرار گام‌های مصاحبه یاری کردند.

تعارض منافع

تعارض منافع نداریم.

ORCID

Abdolreza Navah

Karim Rezadoost

Saeed Moidfar

Narges Khoshkalam

<https://orcid.org/0000-0003-1160-3686>

<https://orcid.org/0000-0003-2511-9377>

<https://orcid.org/0000-0001-7798-6494>

<https://orcid.org/0000-0002-5380-7321>

References

- APPG. (2020). "UK. Social Connection in the Covid-19 Crisis". 18 May. Online at: https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/uk-social-connection-covid-19-crisis_en.
- Asaberger, A. (2013). *Durkheim is Dead*. Translation: S. Mosammaprast & S Ghanooni. Tehran: Agah. [in Persian].
- Asgari, M. Choobdari, A. Eskandari, H. (2021). "Analysis of the Lived Experiences of People Suffering from Corona Disease in Personal, Family and Social Relationships and Ways to Prevent and Control the Psychological Damage Caused by It". *The Culture of Counseling and Psychotherapy*. 12(45): 33-52. [in Persian].
- Bahmani, S. Arabi, A. Boudaghi, A. (2023). "Multi-field Ethnography of the Impact of the Spread of Corona on Mourning Rites (Study Area: Residents of South Zagros)". *Sociology of Culture and Art*. 5(1): 61-76. [in Persian].
- Bakhtiari, A. (2019). "Corona and Reconciliation with Home". in: *New Suffering, Treasure of hope. Collection of Human Sciences and Corona*. Vol: 1. Tehran: Research Institute of Humanities and Cultural Studies. [in Persian].
- Beck, U. (2021). *Risk Society*. Translation: R. Fazel & M. Farhamandnejad. Tehran: Sales. [in Persian].
- Bell, D. (2001). *An Introduction to Cybercultures*. London: Routledge.
- Boudlai, H. (2021). *Phenomenological Research Method*. Tehran: Sociologists. [in Persian].
- Bourdieu, P. (2005). *Forms of Capital*. Translation: A. Khakbaz & H. Pouyan. Tehran: Shirazeh. [in Persian].
- Calbi, M. et al. (2021). "The consequences of COVID-19 on social interactions: an online study on face covering". *Scientific Reports*. 11(1).
- Davies, W. (2019). "Society as a Broadband Network." *London Review of Books*. 42 (7): 11-12.
- Ebrahim-Abadi, H. (2012). "Reflection on the Relationship between Information Technologies and Changes in Culture and Social Relations". *Iranian Cultural Research*. 6(4): 83-106. [in Persian].
- Eddy, C.M. (2021). "The social impact of COVID-19 as perceived by the employees of a UK mental health service". *Mental Health Nursing*. 30(1): 1366-1375.
- Giddens, A. (2003). *Modernity and Individuality*. Translation: N. Mofaqian. Tehran: Ney. [in Persian].
- Graham, G. (2013). *A Philosophical Inquiry into the Nature of the Internet*. Translation: M. AminNasseri. Tehran: Kavir. [in Persian].
- Hamidian, A. (2021). "Coronavirus and Secularism: Analysis of the Relationship between Religion, Science and Politics in the Face of the

- Crisis of the Covid-19 Disease in Iran”. *Social Sciences*. 28(95): 183-214. [in Persian].
- Hinde, R.A. (1976). “Interactions, Relationships and Social Structure”. *Man*. 11(1): 1-17.
- Imani Jajarmi, H. (2019). “Social Consequences of the Spread of the Corona Virus in Iran”. *Social Impact Assessment*. 1(2): 87-103. [in Persian].
- Jacobs, M. Ellis, C. (2021). “Social Connectivity During the COVID19 Pandemic: Disparities among Medicare Beneficiaries”. *J Prim Care Community Health*. Vol 12.
- Jalalian, A. Yazdani, Z. (2016). *Citizenship Rights and Social Relations in Urban Density*. Tehran: Jangal. [in Persian].
- Kazemi, A. (2019). “A Sociological View at the Coronaization of Society”. in: *Corona and Iranian Society, Cultural and Social Strains (Collection of Articles)*. by M. Selgi; D. Melabi & I. Gholamipour. Tehran: Art, Culture and Communication Research Institute. pp 69-78. [in Persian].
- Kendall, D. (2021). *Contemporary Sociology*. Translation: F. Hemmati. Tehran: Jameeshenasan. [in Persian].
- Khalajinia, Z. et al. (2021). “Explaining People's Understanding of Life in the Conditions of the Outbreak of the Corona Virus in Qom”. *Journal of Qom University of Medical Sciences*. 15(7): 464-473. [in Persian].
- Khaniki, H. (2019). “Apart from each other and Together, An Image of the Networking of Corona Communication”. in: *Corona and Iranian Society, Cultural and Social Strains (Collection of Articles)*. by M. Selgi; D. Melabi & I. Gholamipour. Tehran: Art, Culture and Communication Research Institute. pp 59-68. [in Persian].
- Kim, H. Florack, A. (2021). “When Social Interaction Backfires: Frequent Social Interaction During the COVID-19 Pandemic Is Associated With Decreased Well-Being and Higher Panic Buying”. *Frontiers in Psychology*. Vol 12.
- Knoblauch, H. (2017). *Basics of Sociology of Knowledge*. Translation: K. Rasakh. Tehran: Ney. [in Persian].
- Lang, J. (2002). *Creation of Architectural Theory*. Translation: A. Eynifar. Tehran: University of Tehran. [in Persian].
- Long, E. et al. (2021). “COVID-19 pandemic and its impact on social relationships and health”. *Epidemiol Community Health*. 76(2): 1-5.
- Lowe, C. et al. (2022). “Impact of the COVID-19 Pandemic on Canadian Social Connections: A Thematic Analysis”. *Journal of Social and Personal Relationships*. 40(1): 76-101.
- Meyrowitz, J. (2016). “Media Theory”. in: *Today's Theory of Communication*. Editors: D. Crowley & D. Mitchell. Translation: I. Ghadimi. Tehran: Elmi Farhangi. pp 71-101. [in Persian].

- Mirzaei, K. (2019). "Causes and Consequences of the Tpidemic and Globalization of the Corona Virus". *Social Impact Assessment*. 1(2): 13-42. [in Persian].
- MohebiMaimandi, M. Sasanipour, M. (2020). "Modernization and the Spread of Emerging Diseases: Investigating the Underlying Factors of the Emergence and Epidemic of Covid-19 and its Continuation". *Social Sciences*. 27(91): 39-78. [in Persian].
- Monfared, E. Vahedi, M. Haghgoo, H. (2021). "Covid-19 is a Threat to Society's Health by Disrupting Social Integration, Home Integration and Productive Activities". *Rehabilitation*. 22(3): 342-361. [in Persian].
- Moon, J.M. (2002). "The Evolution of E-Government among Municipalities: Rhetoric or Reality?". *Public Administration Review*. 62(4): 424-433.
- MotamedJahromi, M. Kaveh, M.H. (2021). "The Social Consequences of the Novel Coronavirus Disease (COVID-19) Outbreak in Iran: Is Social Capital at Risk? A Qualitative Study". *Interdisciplinary Perspectives on Infectious Diseases*. Vol 2021: 1-8.
- Naser, A.Y. et al. (2020). "The Effect of the 2019 Coronavirus Disease Outbreak on Social Relationships: A Cross-Sectional Study in Jordan". *International Journal of Social Psychiatry*. 67(6): 613-819.
- Ogburn, W. Nimkoff, M. (1978). *Sociology*. Translation and adaptation: A. Arianpoor. Tehran: No place. [in Persian].
- Okabe-Miyamoto, K. et al. (2021). "Changes in social connection during COVID-19 social distancing: It's not (household) size that matters, it's who you're with". *PLoS One*. 16 (1).
- Outhwait, W. Bottomore, T. (2016). *The Blackwell Dictionary of Modern Social Thought*. Translation: A. MasoumBeigi. Tehran: Negah. [in Persian].
- Paster, M. (2016). "The form of Information and Postmodernity". in: *Today's Theory of Communication*. Editors: D. Crowley & D. Mitchell. Translation: I. Ghadimi. Tehran: Elmi Farhangi. pp 211-233. [in Persian].
- Patra, S. (2021). "The COVID-19 Pandemic and A New Sociology of Social Distancing". *Economic & Political Weekly*. 56(23): 1-11.
- Paugam, S. (2017). *Sociology of Social Relationship*. Translation: A. Nikgohar. Tehran: Hermes. [in Persian].
- Philpot, L.M. et al. (2021). "Changes in Social Relationships During an Initial "Stay-at-home" Phase of the COVID-19 Pandemic: A Longitudinal Survey Study in the U.S." *Social Science & Medicine*. Vol 274.
- Ritzer, G. (2021). *Sociological Theory in the Contemporary Era*. Translation: M. Salasi. Tehran: Elmi. [in Persian].

- Saei, M. (2019). "Coronavirus; How is Human Communication in Quarantine?" in: *New Suffering, Treasure of hope. Collection of Human Sciences and Corona*. Vol: 1. Tehran: Research Institute of Humanities and Cultural Studies. pp 98-100. [in Persian].
- Santrock, J.W. (2011). *Life-span Development: Socio Emotional Development In Adolescence*. New York: McGraw- Hill Education.
- SedighOrai, G. et al. (2018). *Basics of Sociology (Concepts and Basic Propositions)*. Qom: University and District Research Institute. [in Persian].
- Sharaf-uddin, S.H. (2021). "The Effect of Corona on Social Communication". *Islamic Studies of Social Harms*. 3(2): 141-162. [in Persian].
- Thompson, J.B. (2019). *Media and Modernity (Social Theory of Media)*. Translation: M. Ohadi. Tehran: Soroush. [in Persian].
- Thompson, K. (2022). *Key Quotes in Sociology*. Translation: N. Tavakoli. Tehran: Sales. [in Persian].
- Thurlow, C. Lengel, L.A. Tomic, A. (2010). *Computer Mediated Communication: Social Interaction and the Internet*. Translation: S. Torbati. Tehran: Jameeshenasan. [in Persian].
- Tibbetts, M. et al. (2021). "A Week During COVID-19: Online Social Interactions are Associated with Greater Connection and More Stress". *Computers in Human Behavior Reports*. Vol 4: 100-133.
- Toffler, A. (1995). *Future Shock*. Translation: H. Kamrani. Tehran: Simorgh. [in Persian].
- Urry, J. (2021). *Sociology Beyond Societies: Mobilities For The Twenty-First Century*. Translation: J. Afsharkohan. Tehran: Pileh. [in Persian].
- Weber, M. (2020). *Economy and Society*. Translation: A. Manouchehri, M. Torabinejad & M. Emadzadeh. Tehran: Samt. [in Persian].
- Žižek, S. (2021). *Global Panic: Covid-19 Shakes the World, the Re-emergence of Communism in the Post-Coronavirus World*. Translation: S. Paknia. Tehran: Naghd Farhang. [in Persian].

استناد به این مقاله: نواح، عبدالرضا، رضادوست، کریم، معیدفر، سعید، خوشکلام، نرگس. (۱۴۰۲). مطالعه پدیدارشناسانه تجربه‌زیسته لک‌زبانان شهرستان بروجرد از تعاملات اجتماعی پس از مواجهه با شیوع کرونا، فصلنامه علوم اجتماعی، ۳۰(۱۰۲)، ۱۴۳-۱۸۸. DOI: 10.22054/qjss.2024.76908.2722

Social sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License...